

Marraskuu
2003

tietoarkkisto

**Aineistonkeruu:
kokemuksia ja ohjeita**

FSD

**Aineistoja lapsuuden
ja perheen tutkijoille**

www.fsd.uta.fi

Tietoarkisto

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisu

ISSN 1457-7682

Päätoimittaja: Helena Laaksonen

Toimituskunta: Katri Aarnio

Sami Borg

Maria Forsman

Taina Jääskeläinen

Mari Kleemola

Arja Kuula

Julkaisija: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 2 A 5. krs, Tampere

Puhelin (03) 215 8519 • Fax (03) 215 8520

Postiosoite: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: fsd@uta.fi tai etunimi.sukunimi@uta.fi

Kotisivu: <http://www.fsd.uta.fi/>

Tiedotuslehtemme verkossa: <http://www.fsd.uta.fi/fsdnewwws/uusin/>

Ulkoasu: Mainostoimisto Albert Hall Finland Oy Ltd, www.alberthall.fi

Kannen valokuvat: Erkki Karén

Painopaikka: Edita Prima Oy, Helsinki 2003

Sisältö

Pääkirjoitus — Ledare	3
Valtakunnallista mielipidetutkimusta matalan profiilin tietopajasta	4
Tietoa suomalaisista 60 vuoden kokemuksella	5
Tilastot kansakunnan muistina	6
Poliittiset mielipidemittaukset tuovat näkyvyyttä	7
Tutkittavien informoinnilla varmistat aineistosi käyttömahdollisuudet	8
Vaihtoehtona otanta verottajan rekisteristä	9
Kannattaisiko teettää poiminta väestörekisteristä?	10
Seksiaineistoja Suomesta, Virosta ja Pietarista	11
Meidän ja muiden käsityksiä perheestä, kasvatuksesta ja työnjaosta	14
Suomalaisten ympäristöarvoista gradu	17
Nyt-liitteen kyselyt tietoarkistoon	18
Laadullisten aineistojen arkistointi kannattaa	20
European Social Survey -hankeen aineistot suoraan verkosta	21
Monikielinen yhteiskuntatieteellinen asiasanasto ELSST nyt suomeksi	22
Madierasta tulossa tutkijoille monipuolinen verkkopalvelu	24
MOTV madaltaa kynnystä tarttua kvantitatiiviseen tutkimukseen	26
Aineiston tilaaminen	28
Aineistoluettelo	28

Aineistonkeruu — tutkimuksen tärkein vaihe

Uuden tieteellisen tutkimuksen tekeminen edellyttää aina aikaisempaan alan tutkimukseen perehtymistä. Nykyisessä tietotulvassa tämä on entistä vaativampi tehtävä, sillä tietoa aiemmista tutkimuksista löytyy paitsi painetuista julkaisuista, yhä enemmän myös tietoverkosta.

Tietoverkossa julkaistut tekstit löytyvät napin painalluksella ja tarjoavat usein uusinta tietoa, mutta niiden luotettavuudesta ja laadusta ei aina voi olla varma. Verkosta löytyy kyllä tieteellisiä referointikäytäntöjä noudattavia laadukkaita elektronisia lehtiä, mutta jokamiehen oikeus julkaista verkossa saa aikaan sen, että monet verkkoteksteistä vain vaikuttavat tieteellisiltä ja päteviltä. Tarkempi lähdekritiikki jää aina lukijan vastuulle.

Verkkotekstien lisäksi aikaisempaan tutkimukseen voi tutustua jo kerättyjen tutkimusaineistojen pohjalta. Ne auttavat suunnittelemaan tulevia aineistonkeruita ja välttämään päällekkäisyyksiä, jos tuore mutta ei aivan uusin tieto aiheesta on käypää. Vanhoista aineistoista voi muutoinkin tuottaa paljon uutta tietoa.

Ihmistä ja yhteiskuntaa tutkivissa tieteissä on kuitenkin usein perusteltua kerätä uusia tietoja, koska asiat ja niiden ympäristöt muuttuvat ajan mittaan. Varsinkin suurissa, luotettavia yleistyksiä mahdollistavissa aineistoissa ke-

ruu vaatii merkittäviä taloudellisia resursseja. Tällaisissa tutkimushankkeissa voivat tunnetun haastatteluorganisaation palvelut tukea merkittävästi tutkijan tiedonkeruutavoitteita säästäen samalla tutkimusneon resursseja.

Kyselytutkimuksissa jotkin aiheet, kuten esimerkiksi vastaajien tietämyksen mittaaminen, edellyttävät haastattelijan käyttämistä. Arkaluonteisissa kysymyksissä vastaajat taas ehkä mieluummin vastaavat kysymyksiin omatoimisesti ilman vuorovaikutusta haastattelijan kanssa. Laadullisten aineistojen suhteen tilanne on joskus päinvastainen: luottamuksellisesti puhuminen saattaa onnistua parhaiten kasvokkain vuorovaikutuksessa.

Vaikka aineistonkeruun tavat voivat vaihdella ja samassakin tutkimuksessa voidaan aineistoja kerätä usealla eri tavalla, tutkittavien informointi on kaikissa aineistojen keruutilanteissa ratkaisevaa. Siitä riippuvat tutkijan omat ja muidenkin tutkijoiden mahdollisuudet aineiston jatkokäyttöön. Tutkittavien onnistunut informointi on osa onnistunutta aineistonkeruuta.

Aineistokeruu taas on korvaamattomin osa tutkimusprosessia. Tämä lehti vastaa joihinkin keruuta suunnittelevaa askarruttaviin kysymyksiin, antaa ohjeita informointiin ja kertoo muutamien aineistonkerääjien kokemuksia.

Datainsamling — det viktigaste skedet i forskningen

En förutsättning för att man skall kunna göra en ny vetenskaplig undersökning är att man är insatt i tidigare forskning på området. Detta är en alltmer krävande uppgift i och med det stora informationsflödet; data och uppgifter om tidigare forskning finns förutom i tryckt material även i allt större utsträckning tillgängligt på nätet via databaser av olika slag.

Den information som finns publicerad i olika databaser och -baser hittar man på nätet genom att trycka på en knapp och de ger ofta den nyaste informationen, men man kan inte vara säker på tillförlitligheten och kvaliteten. På nätet hittar man nog elektroniska tidningar och tidskrifter som håller hög standard och som följer samma vetenskapliga refereerpraxis som traditionella tryckta publikationer. Men det att alla har rätt att publicera sig på nätet har lett till att många nättexter bara ser ut att vara vetenskapliga och välgrundade. En noggrannare källkritik åläggs dock alltid läsaren.

Förutom texter publicerade på nätet kan man orientera sig om tidigare forskning genom att titta på redan insamlade forskningsmaterial. De hjälper en att planera insamlingen av ny data och sålunda undviker man också överlappningar, om ny men inte alldeles pinfärs kunskap i ämnet kan användas. Av äldre material kan man även annars skapa mycket ny information.

I de vetenskaper som undersöker människan och samhället finns det dock ofta skäl att samla in ny kunskap, eftersom saker och ting och den omgivande världen förändras med tiden. Särskilt insamlandet av ett stort material på basis av vilket

man kan göra allmängiltiga generaliseringar kräver betydande materiella resurser. I sådana forskningsprojekt kan tjänster från en känd organisation specialiserad på intervjuer märkbart stöda en forskare i datainsamlingen, samtidigt sparar man resurser i forskningsprocessen.

I intervjuundersökningar förutsätter vissa ämnen, t.ex. då man vill veta kunskapsnivån hos respondenterna, att man använder personliga intervjuer. När det gäller mer känsliga frågor föredrar ofta de som deltar i en undersökning att svara i lugn och ro utan att en intervjuare är närvarande. Å andra sidan kan situationen vid insamling av kvalitativa data vara den omvända: att få tala konfidentiellt lyckas kanske bäst i växelverkan med en intervjuare.

Även om sätten att samla in material kan variera och man t.o.m. i samma undersökning kan samla in data på flera olika sätt, är informationen till dem som deltar i datainsamlingen av största betydelse. Hur väl man lyckas med detta påverkar forskarens och även andra forskares möjligheter att använda materialet i fortsättningen. Lyckas man bra i sin information till deltagarna är förutsättningarna goda för att man också lyckas bra med hela undersökningen.

Datainsamlingen i sin tur är den mest oersättliga delen av forskningsprocessen. Denna publikation försöker besvara frågor som personer som planerar en datainsamling kan ha. Här ges även råd för hur informationen till dem som deltar kan utformas och några personer berättar om sina erfarenheter från arbetet med att samla in data.

Tampereella marraskuussa 2003 / Tammerfors i november 2003

Sami Borg

Johtaja / Föreståndare, FSD

Valtakunnallista mielipidetutkimuksen matalan profiilin tietopaja

Yhdyskuntatutkimus Oy ei ole mediayleisölle yhtä tuttu tiedon tuottaja kuin alan suuret yrittäjät. Tutumpia lienevät sen tekemät valtakunnalliset mielipidetutkimukset, jotka saavat uutisjulkisuutta ilmestyessään. Tällaisia ovat esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan Evan toimeksiannosta toteutetut kansalliset asennetutkimukset ja EU-asennetutkimukset. Molemmat arkistoidaan tietoaarkistoon nykyisin tuoreeltaan, pian perusraporttien ilmestymisen jälkeen.

Tampereen kyljessä Lemppälässä toimiva *Yhdyskuntatutkimus Oy* viettää ensi keväänä 20-vuotisjuhliansa. Koko toimintansa ajan yritys on pitänyt matalaa profiilia. Vaikka julkisuutta ei ole haettu, sana on kiertänyt ja asiakkaita tälle kahden hengen voimin toimivalle utteralle tietopajalle on riittänyt. Pisimmät asiakassuhteet yrityksellä on *Evan* ja *Fortumin* (entisen *IVOn*) kanssa. Lisäksi se tekee tiivistä yhteistyötä myös muiden tutkimuslaitosten, kuten *Suomen Gallupin*, kanssa.

Asiakkaita opiskelijoista tutkimuslaitoksiin

Eri yliopistojen projektit työllistävät Yhdyskuntatutkimusta jatkuvasti. Apua annetaan myös opinäytteitään valmisteleville.

— Asiakaskunnan kirjo on laaja niin hankkeiden koon kuin toimiksiantajien suhteen. Kiemuraisiakin tilanteita on tullut eteen, kun olen tehnyt jonkin alan ammattijärjestölle ja työnantajajärjestölle tutkimusta samaan aikaan, paljas-

taa Yhdyskuntatutkimuksen perustaja **Pentti Kiljunen**.

Yrityksensä toimintaideaa Kiljunen luonnehtii mieluummin ammatinharjoittamiseksi kuin bisnekseksi. Tutkimusaiheet ovat yhteiskunnallisia ja tuotoksissa tutkimustulosten tärkeys korostuu taloudellisten tulosten sijaan. Kärkkäämpi voisi syyttää Yhdyskuntatutkimusta jopa jonkin sortin alihinnoittelusta. — Olemme kerran voittaneet hintakilpailussa muun muassa virolaiset, mille kollegoiden kesken on jaksettu nauraa, Kiljunen vitsailee.

Kirjekyselyistä diagrammeihin

Yhdyskuntatutkimus on pienestä koostaan huolimatta täyden palvelun talo. Aineistonkeruut toteutetaan pääasiassa kirjekyselyinä. Kiljusen mukaan asiakkaille tarjotaan

Etutkimusta asta

melkein kaikkea mahdollista empiiristen tutkimusaineistojen keräämiseen, käsittelyyn, tallentamiseen, tilastolliseen analyysiin, tutkimusten suunnitteluun, kyselylomakkeiden laadintaan, kirjalliseen raportointiin ja visualisointiin liittyvää. Yritys on erikoistunut tutkimustulosten graafiseen havainnollistamiseen.

— Olemme toimittaneet toisille tutkimuslaitoksille kymmeniätuhansia diagrammeja, laskeskelee Kiljunen.

Aineistot tuoreina arkistoon

Kaiken tuottamansa tutkimustiedon Yhdyskuntatutkimus pyrkii säilyttämään niin kauan kuin se suinkin säilyy. Tietoarkiston tulo on vähentänyt tätä taakkaa, kun merkittävimmistä aineistoista suuri osa on

arkistossa turvassa. Ei tarvitse itse huolehtia vanhojen aineistojen pitämisestä ajan tasalla tallennusmuotojen ja -välineiden kehityksessä. Yhdyskuntatutkimus luovuttaa aineistot arkistoon yleensä pian perusraporttien julkistuksen jälkeen.

— Vähän tietenkäin kaiheartaa luovuttaa tietoja, joita voi itsekin vielä hyödyntää, mutta ei tämä ole näyttänyt olevan itseltä mitenkään pois, toteaa Kiljunen.

Monien muiden aineistontuottajien tavoin hän hämmästelee, ettei arkistointia ole saatu Suomesa ennen 1990-luvun loppua organisoitua.

— Aineiston kerääminen on kallista puuhaa ja usein analyysissä vain kaaputetaan vähän pintaa, kun tilaaja ei muuta tarvitse. Jos jatkokäyttöä ei ole ollenkaan, haaskataan sekä tietoa että rahaa aika tavalla, Kiljunen summaa arkistoinnin motiiveja.

Tietoa suomalaisista 60 vuoden kokemuksella

Suomen Gallup on koennut tietoa suomalaisten elämänmenosta ja mielipiteistä pian 60 vuoden ajan. Yrityskaupan seurauksena se siirtyi jokin aika sitten kansainvälisen markkina- ja mielipidetutkimuksiin erikoistuneen *Taylor Nelson Sofres* (TNS) -ryhmän omistukseen. Suomen Gallup Oy:n virallinen nimi on nykyisin TNS Gallup Oy mutta Suomen Gallup ei kuitenkaan ole kadonnut, vaan tunnettua nimeä käytetään edelleen kyselytutkimuksia tehtäessä.

Mielipidetutkimuksia medioille

Suomen Gallupin perustuotteita ovat muun muassa medioille tehtävät mielipidetutkimukset, järjestötutkimukset, ilmapuntarit ja puoluetutkimukset.

— Järjestöt ja julkinen sektori työllistävät eniten. Medioille tehtävät mielipidetutkimukset ovat määrällisesti pientä, mutta sillä saa näkyvyyttä, kertoo Gallupin yksikönjohtaja **Juhani Pehkonen**.

Gallup tekee runsaasti yhteiskunnallisia ja yhteiskuntatieteellisiä luokiteltavia tutkimuksia. Näistä kuitenkin vain pieni osa on akateemisia.

— “Puoliakateemisia” on jonkin verran, ja myös Stakesin kanssa tehdään yhteistyötä. Vastaamme myös *Eurobarometrien*, *Flash Eurobarometrien* ja *World Values Survey* -aineistojen Suomen osuuksista. Niissä työ on pikkutarkkaa ja kenttäpainotteista, toteaa Pehkonen.

Tarkoitus määrää keinot

Aineiston keruumenetelmä valitaan asiakkaan toivomusten, tutkimuksen tarkoituksen ja aikataulun mukaan. Tutkimusaineisto voidaan kerätä esimerkiksi puhelin- tai käyntihaastatteluilla tai *Gallup-Kanavan* avulla.

Suomen Gallup on tehnyt yhteistyötä Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston kanssa arkiston perustamisesta lähtien. Gallupilta on tietoarkistoon saatu muun muassa puolueiden ajankohtaistutkimukset, kunnallisan ilmapuntarit, Kirkon tutkimuskeskuksen aineistoja ja Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan aineistoja. Pehkonen mielestä tieteellisten tutkimusaineistojen arkistointi on tärkeää.

— Keskeisten aineistojen löytäminen yhdestä paikasta helpottaa sekä tutkijoiden että aineistojen tuottajien elämää, hän toteaa.

Tilastot kansakunnan muistina

Tilastokeskuksen tuottama ajankohtainen yhteiskuntaa koskeva tieto on tiedotusvälineiden kautta jokapäiväistä leipäämme. Harva tulee ajatelleeksi, että Tilastokeskus on myös suomalaisen superarkisto, jonka tehtävänä on säilyttää tuottamansa viralliseen tilastoon kuuluva tieto pysyvästi.

— Tilastotuotannon yksi merkittävä tehtävä on toimia kansakunnan muistina. Tärkeisiin tietoihin on voitava palata uusista näkökulmista vielä vuosikymmenten kuluttua, kiteyttää kehittämisspäälikkö **Eero Tanskanen** Tilastokeskuksen haastattelu- ja tutkimuspalveluista.

Arkistointi on osa tilastointia

Arkistointi onkin keskeinen osa tilastoinnin prosessia. Tilastoaineistot on dokumentoitava niin kattavasti ja läpinäkyvästi, että toisessa ajassa ja tilanteessa aineistoihin palaava käyttäjä voi ymmärtää esimerkiksi, mitä mikin käsite pitää sisällään ja mihin tarkoitukseen tieto on alun perin kerätty. Pysyvästi säilytetään muun muassa kaikkien säännöllisesti tuotettavien tilastojen ja määräaikaistutkimusten vuosiaineistot ja aineiston syntyyn ja muokkaukseen liittyvät kuvaukset, ohjeet ja luokitukset.

Käytännön tilastontuotannosta suuri osa perustuu kotimaisten tietotarpeiden lisäksi kansainvälisiin velvoitteisiin. Jäsenyys Euroopan unionissa ja kansainvälisissä järjestöissä kuten OECD:ssä ja Yhdistyneissä kansakunnissa on tuonut mukanaan vaatimuksen tuottaa kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa eri aihealueilta.

Tilastokeskuksen lisäksi virallista tilastoa tuottaa pari kymmentä muuta valtion virastoa ja laitosta. Suomen virallinen tilasto jakautuu 28 aihealueeseen, jotka kattavat

Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen tilastosarjan pääjaon mukaiset ilmiöalueet: väestön, sosiaalitalostat, taloustilastot ja muut tilastot.

Eero Tanskanen Tilastokeskuksesta.

Kato ei uhkaa virallista tilastoa

Tilastokeskus ei ole toistaiseksi törmännyt aineistonkeruussaansaan vastaaviin kasvavan kadon ongelmiin kuin kaupallisten tutkimuslaitosten edustajat, vaikka pieni trendi tähän suuntaan on Tanskanen mukaan näkyvissä.

— Hyvä tilanne saattaa osittain selittyä sillä, että keskitymme tiedonkeruussa yhteiskuntaa kuvaavien tietojen keruuseen emmekä tee kaupallisia markkina- ja mielipidetutkimuksia. Paneelitutkimuksia lukuun ottamatta haastattelemme samaa henkilöä enintään kerran viidessä vuodessa, selostaa Tanskanen.

Kasvavan kadon ongelmaa enemmän Tanskasta huolettava nykyinen innostus Internet-kyselyiden

tekemiseen ja sen mukanaan tuoma yhteiskuntatutkimuksen uskottavuuden heikkeneminen.

— Menetelmä ei ole käyttökelpoinen laajamittaisissa väestötutkimuksissa, mutta uutisoinnissa numero kuin numero on täyttä tavaraa, Tanskanen päivittelee. Edustavuuteen ja laatuun ei juuri kiinnitetä huomiota.

Tilastokeskus tuottaa tilastojen lisäksi runsaasti muuta aineistoa akateemisen tutkimuksen tarpeisiin. Tanskanen mukaan käytännössä kaikki yliopistot ovat Tilastokeskuksen asiakkaita.

— Hyvin suuri osa yliopistoista on teettänyt meillä jonkin aineistonkeruun. Toisaalta suurimmassa osassa akateemista tutkimusta käytetään lähteenä tilastoja.

Tilastokeskus tarjoaa tutkijoille ja tutkimusryhmille monenlaisia palvelupaketteja. Käytännössä palvelu voi esimerkiksi alkaa jo tietotarpeen ja -sisällön suunnittelusta ja jatkaa aineistonkeruuna puhelin- tai käyntihaastatteluilla, postikyselyillä tai niiden yhdistelmillä. Aineisto voidaan koota myös valmiista tietovarannoista. Tulokset toimitetaan tiedostoina, taulukoina, tilastoraportteina tai analysoituina raporteina. Survey-laboratorio voi esimerkiksi testata kysymysten ja lomakkeiden toimivuutta.

Tietoarkiston kanssa Tilastokeskus on tehnyt yhteistyötä muun muassa *International Social Survey Programme* -hankkeen Suomen aineistojen tiedonkeruussa ja arkistoinnissa.

Poliittiset mielipidemittaukset tuovat näkyvyyttä

Taloustutkimus Oy on tullut tunnetuksi poliittisista mielipidemittauksistaan, joita se on tehnyt esimerkiksi Ylelle jo vuodesta 1978 lähtien. “Teemme toki paljon muutakin”, kertoo tutkimusjohtaja Hannu Ilkas.

— Joskus tuntuu, että tämä on liiankin tunnettua. Välillä meiltä kysellään, teemmekö muutakin, kertoo Taloustutkimuksen tutkimusjohtaja **Hannu Ilkas**. Ilkas arvioi poliittisten mittausten tuovan 95 prosenttia yrityksen julkisesta näkyvyydestä, vaikka ne ovat murtoosa kaikesta yrityksen tuottamasta tutkimuksesta.

Todellisuudessa Taloustutkimus tekee paljon tutkimusta teollisuuden toimeksiannosta. Myös kauppa ja muut palvelut sekä media ovat tärkeitä asiakasryhmiä. Julkisen sektorin ja yhteiskunnallisten palvelututkimusten osuus on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaimmin.

— Usein kyseessä on jonkin ministeriön teettämä laaja selvitys, jossa otos voi hyvinkin olla 5000–10 000 henkilöä, Ilkas sanoo. Tuoreita esimerkkejä ovat sosiaali- ja terveysministeriölle tehty suomalaisten rahapeliongelmia selvittänyt tutkimus ja sisäasiainministeriön teettämä laaja Poliisin turvallisuusbarometri, jota on tehty vuodesta 1999.

EU lisää yhteiskuntatutkimusta

Tietoarkistoon on arkistoitu muun muassa ulkoasiainministeriön teettämiä Kehitysyhteistyötutkimuksia. Euroopan unioniin liittyminen on tuonut Ilkaksen mukaan lisää yhteiskunnallisiksi luokiteltavia toimeksiantoja.

— Taloustutkimus kerää aineistoja hyvin monilla erilaisilla menetelmillä: puhelinhaastatteluilla, käyntikyselyillä, kirjekyselyillä, katu- ja hallihaastatteluilla. Tutkimusta tehdään myös kvalitatiivisilla menetelmillä, luettelee Ilkas.

— Myös Internet-pohjainen tiedonkeruu on käytössä. Siinä ei toistaiseksi voida kuluttajatutkimuksessa odottaa edustavia otoksia. Se on käyttökelpoinen kysymyssarjojen esitestaukseen ja mainostestaukseen sekä lehtiin tilaajarekisterien perusteella muodostettujen lukijapaneelien tekemiseen.

Haastattelut tehdään tietokoneavusteisesti. Taloustutkimuksella on Helsingissä puhelinhaastattelukeskus, jossa parisataa haastattelijaa työskentelee kahdessa vuorossa. Myös käyntikyselyt tehdään tietokoneavusteisesti. Haastatteloita on eri puolilla maata runsaat sata. Heistä 25 tekee kokopäivätyötä.

Arkistoinnin tarve korostuu

Monien muiden kokeneiden aineistokerääjien tavoin Ilkas tunnustautuu tutkimusaineistojen arkistoinnin ja jatkokäytön kannattajaksi. Hän sanoo jo kauan kaivanneensa pysyväisluonteisempaa järjestelmää aineistojen säilyttämiseksi.

— Käy aina sääliksi aineistoja, jotka jäävät kertakäyttöisiksi. Aineistojen hyödyntäminen jää yleensä pinnalliseksi, Ilkas toteaa. Hänen mukaansa arkistoinnin tarve on korostunut, kun julkisen sektorin teettämät tutkimukset ovat alkaneet yleistyä.

Taloustutkimuksella on velvollisuus säilyttää tutkimusaineistoja vain kaksi vuotta.

— Käytännössä aineistojen perusdataa säilytetään kymmenenkin vuotta. Vanhimmat talossa olevat aineistot ovat parinkymmenen vuoden takaa, mutta näiden arkistoinnissa ja jatkokäytössä tulevat ongelmaksi moneen kertaan muutuneet järjestelmät.

Ilkas arvelee, että monien vanhojen aineistojen suhteen peli on jo menetetty.

— Parasta olisi, jos arkistointikäytäntö kehittyisi rutiiniksi aina uusien aineistojen keruun yhteydessä.

Taloustutkimus Oy on vuonna 1971 perustettu perheyhtiö. Sen omistaa kauppaneuvos Eero Lehti perheineen. 1990-luvun alussa yritys siirtyi kansainvälisille markkinoille. Taloustutkimus toimii nyt Suomen lisäksi Venäjällä, Baltiassa, Ruotsissa ja Saksassa. Suomesa yhtiöllä on toimipaikat Helsingin lisäksi Tampereella, Turussa ja Oulussa.

Tutkittavien informoinnilla varmistetaan aineistosi käyttömahdollisuus

Tutkijat ovat tottuneita keräämään aineistoa mitä moninaisimmin tavoin ryhtyessään selvittämään tutkimustehävänsä. Oli sitten kyseessä lomaketyyminen, suora haastattelu, kirjoituspyyntö tai luonnollisten tilanteiden videointi, tutkimuksen sisältö ja aineistonkeruu suunnitellaan huolella.

Tutkittavien informointia ei välttämättä suunnitella yhtä huolellisesti. Tutkittavalle annettavat tiedot tutkimuksesta ja kerättävän aineiston käytöstä ovat kuitenkin ratkaisevia. Ne määrittävät tutkimusaineiston lopullisen kohtalon: voiko tutkija itse tai hänen kollegansa käyttää aineistoa tutkimuksen päätyttyä, voiko aineiston arkistoida vai onko aineisto hävitettävä heti tutkimuksen tulosten oikeellisuuden tarkastamisen jälkeen.

Informoinnin suunnittelu

Aina kun tutkimusaineistoa kerätään tavalla tai toisella pyytämällä tietoa ja suoraan tutkittavilta tai nauhoittamalla tai videoimalla heidän puheitaan tai muuta toimintaansa, tutkittaville tulee antaa perustiedot tutkimuksesta ja tutkimusaineiston käytöstä. Annettavan informaation suunnittelussa tulee ottaa huomioon kolme asiaa:

- mahdollisuus tutkimusaineiston järkevään hyödyntämiseen,
- vallitseva lainsäädäntö ja
- tutkittavien antamien tietojen salassapito.

Osa tutkimusaineiston järkevään hyödyntämistä on aineiston käyttömahdollisuuksien turvaaminen myös alkuperäisen tutkimushankkeen päätyttyä. Henkilötietolaki on keskeinen säädös, joka asettaa rajoituksia henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelylle ja säilyttämiselle. Tutkimuseettisesti yhtä tärkeitä ovat tutkittaville aineiston keruun yhteydessä annetut lupaukset.

Tutkittavien informoinnin osa-alueet

Tutkittavilla on oikeus saada tietää seuraavat asiat tehdessään päätöstä tutkimukseen osallistumisesta.

1. Yhteystiedot

Tutkittaville täytyy antaa kirjallisesti tieto siitä, mikä tai mitkä ovat tutkimuksesta vastuussa olevat tahot ja keneltä voi saada lisätietoja tutkimuksesta. Tutkittavilla on oikeus tietää myös tutkimuksen rahoittajat tai ainakin päärahoittaja. Tämä tieto on erityisen tärkeä, jos kyseessä on ulkopuolisella rahoituksella tehtävä sopimustutkimus tai tilaustutkimus.

2. Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tarkoitus ja yleisen tason tavoitteet pitää esittää ymmärrettävästi. Tutkittavien motivoimiseksi on hyvä kertoa, millaista uutta tietoa tutkimuksella tavoitellaan ja miten saavutettavia tutkimustuloksia voidaan kenties tulevaisuudessa hyödyntää. Tutkimuksen pääaiheet on kerrottava, jotta tutkittavilla olisi riittävät perusteet päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Tarkkaa tutkimusasetelmaa ja hypoteeseja ei tarvitse selostaa.

3. Osallistumisen vapaaehtoisuus

Tutkittaville täytyy kertoa, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Lisäksi on syytä tarkentaa, mitä osallistuminen tutkimukseen käytännössä tarkoittaa. Tutkittavien tulee saada tietää, onko kyseessä kertaluonteinen aineistonkeruu,

edellyttääkö tutkimukseen osallistuminen tutkittavien aktiivista osallistumista, millä tavoin ja paljonko tutkimukseen osallistuminen vie tutkittavien aikaa.

4. Luottamuksella annettavien tietojen suojaaminen

Tutkittaville täytyy kertoa, miten heidän antamiensa tietojen luottamuksellisuus turvataan. Tutkittavien yksityisyyden suojan takaamiseksi onkin ensiarvoista luvata ja käytännössä varmistaa, ettei heitä koskevia tietoja raportoida siten, että heidän henkilöllisyytensä voisi paljastua. Yhtä olennaista on kertoa, miten kauan tutkittavien suoria tunnistetietoja säilytetään.

Suoria tunnistetietoja ovat henkilötunnus, nimi, osoite ja puhelinnumero. Suoran tunnistamisen mahdollistavat usein myös käsittelemättömät ääni-, video- ja kuvatallenteet. Henkilötietolain mukaan suoria tunnistetietoja voi säilyttää vain niin kauan kuin tutkimuksen käytännön toteuttaminen sitä edellyttää, ellei tutkittavien kanssa ole toisin sovittu.

5. Tutkimusaineiston käyttö-tarkoitus

Tutkimusaineiston käyttötarkoitus on ilmaistava selkeästi. Käyttötarkoituksessa kerrotaan, miten aineistoa käsitellään ja muokataan sekä mitkä ovat aineiston käyttöehdot. Lisäksi siinä määritetään aineiston käyttöaika.

Käyttötarkoitus täytyy määrittää erityisen huolellisesti, mikäli tutkimusaineistoa ei pystytä täysin anonymisoimaan. Tästä näkökulmasta

Vaihtoehtona otanta verottajan rekisteristä

rmistat
t

henkilötietolaki on verraten tiukka. Jos aineistosta pystyy tunnistamaan yksittäisiä tutkittavia, se pitää hävittää heti alkuperäinen tutkimuksen päätyttyä, ellei tutkittavien kanssa ole toisin sovittu.

Voimassa oleva lainsäädäntö sallii anonymisoidun tutkimusaineiston jatkokäytön, vaikka sitä ei olisi tutkittaville aineiston keruun yhteydessä ilmaistu. Silti hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkittaville annettujen lupausten noudattamista.

6. Muut tiedonlähteet

Kun tutkittavilta suoraan kerättävien tietojen lisäksi käytetään heitä koskevia muita tiedonlähteitä, pitää siihen saada lupa tutkittavilta.

Tutkittavien lupa tarvitaan, kun halutaan yhdistää esimerkiksi tutkittavien haastattelutiedot heitä koskevaan sosiaali- tai terveysviranomaisen asiakirja- tai rekisteriaineistoon. Näin yhdistetyn aineiston mahdolliset anonymisointi- ja suojaamistavat sekä aineiston käyttötarkoitus tulee antaa tutkittaville tiedoksi kirjallisesti. Tietojen kerääminen edellyttää lisäksi tutkittavien allekirjoittamaa kirjallista tutkimus-suostumusta.

Tietoarkiston www-sivuilla on tarkempia ohjeita tutkittaville annettavan informaation suunnitteluun. Sivulla voi tutustua myös erityyppisten aineistojen keruuseen suunniteltuihin informointitekstien ja tutkimus-suostumusten malleihin: <http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/keruuhjeet.html>.

Toisinaan aineiston keruussa pitää keksiä tavanomaisesta poikkeavia ratkaisuja jo otannan hankintavaiheessa. Jos poiminnan haluaa esimerkiksi suorittaa jollakin muulla perusteella kuin henkilön nimellä, iällä, sukupuolella, äidinkielellä, osoitteella, kotikunnalla, ammatilla, sosioekonomisella asemalla tai rakennuksen tiedoilla, Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmästä ei ole saatavissa täsmäratkaisua. Muiden palveluntarjoajien apu taas voi ylittää projektin aineistonhankinnan määrärahan roimasti, jollei asiaan ole osattu varautua jo rahoitusta haettaessa.

Yksi esimerkki tavanomaisesta poikkeavasta otannan lähteestä on Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksella kerätty Tietoyhteiskunta, tietotyö ja ammattirakenteen muutos 2000 -aineisto, joka löytyy tietoarkiston aineistoluettelosta numerolla FSD1177. Aineiston otannan hankkimisessa oli kääntävä verottajan puoleen.

Ei halpaa eikä yksinkertaista...

— Kun ilmeni, että Väestörekisterikeskus ei pystynyt tuottamaan tarpeisiimme sopivaa otosta ja Tilastokeskuksen palvelu olisi tullut liian kalliiksi, päätimme kokeilla Verohallituksen tietopalvelua. Onneksimme verohallinnon rekisteritietojen luovuttaminen tutkimustarkeituksia varten oli mahdollista, kertoo tutkija **Pasi Pyöriä**.

Tämäkään ratkaisu ei Pyöriän mukaan ollut sen paremmin halpa kuin yksinkertainenkaan.

— Verohallituksen tietopalvelussa jouduttiin muun muassa koodaamaan täysin uusi ohjelma edustavan otoksen poimimiseksi. Otos maksoi noin 30 000 markkaa ja aineiston hankinta kokonaisuudessaan noin 90 000 markkaa, vaikka todella paljon rutiiniväilyä tehtiin tutkijavoimin.

Aineiston kerännyt Tietoyhteiskunta, tietotyö ja uudet yhteiskun-

nalliset jaot -projekti halusi kyselyn kohdejoukoksi pelkästään palkkatyöntekijöitä, ei kaikkia 18 – 65-vuotiaita suomalaisia. Väestötietojärjestelmästä poimintaa ei olisi voinut tehdä luotettavasti, koska järjestelmä oli ammattinimikkeiden osalta puutteellinen. Lisäksi järjestelmässä käytettyjen luokitusperusteiden vuoksi mukaan olisi tullut myös eläkeläisiä.

... mutta toimii

Verottajan rekisterissä rajaaminen onnistui. Vastaajiksi valittiin vuoden 1998 verotustietojen mukaan 3208 palkansaajaa systemaattisella tasavälisellä satunnaisotannalla. Havaintoyksiköt poimittiin postinumeroalueittain erikseen jokaiselta vanhan läänijaon kattavalta alueelta. Poimintaväli suhteutettiin läänien asukastiheyden mukaan vastaamaan perusjoukon alueellista jakaamaa. Otoskriteereiksi määriteltiin suomenkielisyys, 18 – 65 vuoden ikä ja vähintään 60 000 markan bruttovuositulot päätöimistä. Alhaisella tulorajalla haluttiin saada otokseen mukaan myös osa-aikatyössä ja niin sanotuissa epätyypillisissä työsuhteissa toimivat, mutta sulkea pois opiskelijat.

Pasi Pyöriä kertoo tutkimuksen aineistonkeruusta laveammin teoksessa *Tietotyö ja työelämän muutos* (Blom, Melin & Pyöriä 2001) ja Hyvinvointikatsauksen surveypäiväkirjassa otsikolla *Surveytutkijan ensikokemuksia kenttätyöstä* (Pyöriä 2001). Kertomus on suosittelavaa luettavaa kaikille aineistonkeruuta suunnitteleville.

Viitteet:

Blom, Raimo, Melin, Harri & Pyöriä, Pasi (2001) *Tietotyö ja työelämän muutos. Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, Hanki ja jää.

Pyöriä, Pasi (2001) *Surveytutkijan ensikokemuksia kenttätyöstä*. Hyvinvointikatsaus 2: 63 – 65.

Tietoyhteiskunta, tietotyö ja ammattirakenteen muutos 2000 [elektroninen aineisto]. *Melin, Harri & Blom, Raimo & Pyöriä, Pasi* [tekijät]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2002.

Kannattaisiko teettää poiminta väestörekisteristä?

Aineistonkeruuta suunniteltaessa päänvaivaa eivät tuota pelkästään tutkimuksen sisällölliset kysymykset. Sisältöä ja keruutapaa pohdittaessa on yleensä pakko laskeskella myös rahoituksen riittävyys. Kun kirjeykselyn teettäminen yliopiston ulkopuolisella tutkimuslaitoksella voi hyvinkin maksaa yli 20 000 euroa ja työvoimaa vaativilla haastattelumenetelmillä vielä huomattavasti enemmän, ei tutkimusprojektin käytettävissä oleva rahoitus usein riitä palvelun ostoon. Moni päätyy hankkimaan pelkän otannan ja jättää loput projektin tutkijoiden ja tutkimusapulaisten tehtäväksi.

Tällöin käännytään usein Väestörekisterikeskuksen puoleen. Sen verkkosivuilla, <http://www.vaestorekisterikeskus.fi/>, on perustiedot palveluista ja poiminnan perusteista. Tietoarkisto-lehti esitti lukijoidensa puolesta muutaman lisäkysymyksen, joihin Väestörekisterikeskuksesta vastasi palvelupäällikkö **Anu Aakula**.

Mitä maksaa esimerkiksi 2500 henkilön otos, 15–75-vuotiaasta väestöstä?

— Hinta muodostuu 200 euron toimitusmaksusta ja yksikkömaksusta, joka on 0,067 euroa per yksikkö. Minimiveloituskasutus otanta- ja poimintapalvelussa on 500 euroa. Hinta sisältää toimituksen

levykkeellä tai CD-ROMilla ja esimerkiksi tarratulosteista veloite-taan erikseen.

Mitkä seikat vaikuttavat eniten hinnan määräytymiseen, poimintaperusteiden määrä, laatu vai otoksen koko?

— Hintaan vaikuttaa sekä poimintaperusteiden määrä, laatu että otoksen koko. Edellä mainitut maksut sisältävät yhden poiminnan, mutta jos esimerkiksi poimittavia ikäluokkia on monta, ne lisäävät työmäärää ja samalla myös kustannuksia. Yleisesti voisi sanoa, että poimintaperusteiden määrä vaikuttaa kustannuksiin nopeimmin, sillä mahdolliset ylimääräiset työkustannukset veloitetaan erikseen. Yksikkömaksut ovat melko pienet, eivätkä kasvata hintaa otoksien ollessa parin tuhannen luokkaa.

Väestörekisterikeskuksen verkkosivuilla olevien ohjeiden mukaan tiedot saa valinnan mukaan joko tarroina, lipukkeina tai tulostettuna suoraan lähetettävään materiaaliin. Tällä valinnallakin ilmeisesti on vaikutuksensa palvelun hintaan?

— Tarratulostuksesta veloitamme 85 euroa sekä 0,05 euroa tarralta.

Miten monta yhteiskuntatieteelliseen akateemiseen tutkimukseen liittyvää otantaa teiltä vuosittain tilataan?

— Eri yliopistot ja tutkimuslaitokset tilaavat otantoja ja poimintoja vuosittain noin sata.

Millaista otantaa tyypillisimmin pyydetään?

— Tieteellistä tutkimusta varten tehtävät otannat ja poiminnat vaihtelevat paljon, ja on vaikea esittää mitään tyypillistä toimitusta. Poimintaperusteidenahan voidaan käyttää henkilön, kiinteistön tai rakennuksen tietoja.

Kun joku suunnittelee otannan teettämistä, mitä hänen pitäisi ottaa huomioon ennen yhteydenottoa teihin?

— Kannattaa tutustua esimerkiksi Väestörekisterikeskuksen [www-sivujen](http://www.sivujen) kautta väestötietojärjestelmän tietosisältöön ja eri palveluihin. Väestörekisterikeskuksen Palvelutuotteet-yksikön henkilökunta auttaa myös hakuprosessin eri vaiheissa. Aina kannattaa kysyä, jos jokin asia on epäselvä.

Mitenkäs sitten käytännössä edetään?

— Laadimme hakemuksen perusteella tietoluvan, jossa on kuvattu muun muassa poimintaehdot

ja tietosisältö. Hakija sitoutuu tietoluvan maksuihin ja ehtoihin allekirjoittamalla sen liitteenä olevan tilaus- ja sitoumuslomakkeen. Tämän jälkeen tekninen yhteistyökumppanimme tuottaa ja toimittaa otanta- ja poimintapalvelun.

Miten kauan tilauksen lähettämisestä vie keskimäärin aikaa, ennen kuin vaikkapa kirjekuoret nimillä ja osoitteilla varustettuina ovat tilaajalla?

— Yksinkertaiset otannat ja poiminnat toimitetaan asiakkaalle kolmessa viikossa siitä, kun toimituksen kannalta riittävät tiedot ovat saapuneet asiakkaalta Väestörekisterikeskukseen. Mahdollisuuden mukaan toimitusaika voidaan myös alittaa, mutta monimutkaisemmissa toimituksissa kannattaa varautua tätä pidempään toimitusaikaan.

Voiko kansalainen estää tietojensa luovuttamisen väestörekisteristä tutkimustarkoituksiin?

— Varsinaista tietojenluovutuskieltoa tutkimuskäyttöön ei ole. Yksittäisissä otannoissa ja poiminnissa tietojen luovutus päätös tehdään aina tapauskohtaisesti ja tietojen luovuttamiselle tulee olla perusteet. Hakija sitoutuu myös aina noudattamaan henkilötietolain (523/1999) säännöksiä ja huolehtimaan tietojen suojauksesta.

Seksiaineistoja Suomesta, Virosta ja Pietarista

Suomalaisten sukupuolielämän arvoja ja tapoja laajasti kuvaavat seksiaineistot vuosilta 1971 ja 1992 on arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietokantaan. Vertailuaineistoiksi sopivat Pietarin ja Viron seksitutkimukset 1996 ja 2000. Aineistojen avulla voi tutkia suomalaisten sukupuolielämän muutoksia ja tehdä maidenvälisiä vertailuja.

Kaj Sievers, Osmo Koskelainen ja Kimmo Lepo keräsivät vuonna 1971 ensimmäisen valtakunnallisesti edustavan tutkimusaineiston aikuisten sukupuolielämästä. Tutkimuksen menetelmällisenä esikuvana oli Hans Zetterbergin Ruotsissa vuonna 1967 tekemä kysely aikuisten seksuaalisesta käyttäytymisestä. Ruotsalainen tutkimus oli ensimmäinen tämän tutkimusalueen yleistämiskelpoinen tutkimus maailmassa, suomalainen tutkimus oli toinen.

Terveys, elintavat ja ihmissuhteet

Terveyttä, elintapoja ja ihmissuhteita tarkastelevan suomalaisen tutkimuksen 2492 hengen otos poimittiin tasavälisenä otantana väestörekisterin 18–54-vuotiaista henkilöistä. Aineisto kerättiin kahdella lomakkeella. Ensimmäisen avulla kättilöt ja terveysisaret haastattelivat ihmisiä. Toinen lomake sisälsi arkaluontoisia kysymyksiä. Sen vastaajat täyttivät itse haastattelijan läsnäollessa, mutta hänen näkemättään. Analyysikelpoisia vastauksia saatiin 2152.

Tutkimuksessa kartoitettiin vastaajien viimeaikaisia sairauksia ja erilaisia oireita, tupakointia, alkoholin käyttöä ja sukupuoliasioita koskevia mielipiteitä. Asennevääntämät koskivat muun muassa vapaata moraalista, sukupuoliyhteyden oikeutusta

ilman rakkautta, naisen oikeutta tehdä aloite, homoseksuaalista käyttäytymistä, miesten moni- ja naisten yksiavioisuutta, tilapäisten sukupuolisuhteiden tyydyttävyyttä, tilapäisten syrjähyppyjen hyväksyntää, pornografian ostamista, lasten synnyttämisen kannattavuutta ja nuorten sukupuoliyhteyttä.

Vastaajien parisuhteet nousivat tutkimuksen keskiöön. Kysymyksiä esitettiin rakkaudesta ja rakastumisesta, ensisuudelman ajankohdasta, seurustelusuhteista, avioliitosta ja sen onnellisuudesta sekä sukupuolielämästä. Vastaajilta tiedusteltiin yhdyntöjen ajankohdista, aloitteen tekijöistä, asennoista ja sukupuoliyhteyden muun muassa itsetyydytyksestä, pornografisen kirjallisuuden lukemisesta,

naisten orgasmeista ja miesten impotenssista.

Taustamuuttujina olivat muun muassa asuinläänin, kuntamuoto, sukupuoli, äidinkieli, koulutus, siviilisääty, lasten lukumäärä, työmarkkina-asema, yhteiskuntaluokka, johon vastaaja katsoi kuuluvansa, perheen tulot, kuuluminen kirkkoon, puolison ikä ja puolison koulutus.

Vuoden 1971 seksitutkimuksen yhteydessä tehtiin erillistutkimus hedelmällisyydestä ja perhesuunnittelusta. Otoksessa oli tämän seurauksena kaksinkertainen määrä hedelmällisyysikäisiä (18–44-vuotiaita) naisia samanikäisiin miehiin verrattuna. Aineisto sisältää painomuuttujan, joka korjaa sukupuoli-

Ihmissuhteet, seksuaaliset asenteet ja elämäntyyli

Pari vuosikymmentä myöhemmin kerättiin uusi aineisto osana FINSEX*-tutkimushanketta, jota johtivat **Elina Haavio-Mannila** ja **Osmo Kontula**. Tutkimuksen otos (3049) poimittiin satunnaisotannalla väestökisterin 18–74-vuotiaasta väestöstä. Aineisto kerättiin jälleen kaksivaiheisena. Nyt Tilastokeskuksen haastattelijat tekivät haastattelut. Haastattelu saatiin 2250 ja kyselylomake 2196 henkilöltä.

Vuoden 1992 valtakunnallisesti edustavassa tutkimuksessa ihmisuhteista, seksuaalisista asenteista ja elämäntyyleistä kolmannes kysymyksistä oli vertailun vuoksi täsmälleen samoja kuin vuonna 1971. Näiden ohella tutkimuksessa oli uusia sukupuolielämään liittyviä kysymyksiä ja teemoja, kuten yksinelävien sukupuolielämä, suhteet ulkomaalaisiin ja työtovereihin, seksuaaliset lähentelyt, ahdistelut, seksuaaliset vähemmistöt, sairauksien ja hoitojen vaikutus sukupuolielämään ja aikuisväestön saama sek-

suaalineuvonta terveydenhuollossa. Aiempaa laajemmin tutkittiin myös sukupuoliasioihin ja niitä koskevaan lainsäädäntöön liittyviä mielipiteitä, seksuaalisia ongelmia, sukupuoli- tauteja, uskottomuutta ja maksettua seksiä.

Sosiaalinen muutos ja kulttuurinen viive Venäjällä

Pietarin aineisto vuodelta 1996 on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Sosiaalinen muutos ja kulttuurinen viive -hanketta. Elina Haavio-Mannila johti tätä Helsingin yliopiston sosiologian ja sosiaalipolitiikan laitosten hanketta. Paikallinen Gallup poimi Pietarin äänioikeusrekisteristä 3500 hengen edustavan otoksen, josta 2078 haastateltiin.

Aineisto kerättiin laajalla lomakkeella. Haastattelijat esittivät suullisesti lomakkeen alkuosan yleiset kysymykset, seksuaalielämää koskevan osion vastaaja täytti itse lomakkeelle. Vuoden 1992 suomalaisen seksitutkimuksen kanssa pääosin samoja kysymyksiä sisältävän perhe- ja sukupuolielämäosion ohella

tutkimuksessa kartoitettiin demografisia taustatietoja, koulutusta, ammattia, työyhteisöä, taloudellista asemaa, sosiaalisia verkostoja, yhteiskunnallista toimintaa, elämäntyyliä, terveyttä ja kulutusta.

Sukupuolten suhteet Virossa

Elina Haavio-Mannilan Virossa vuonna 2000 teettämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää maan virolais- ja venäläisväestön seksuaalitaapojen erilaisuuksia ja sitä, millaisia ne ovat verrattuna suomalaisten ja pietarilaisten seksitapoihin. Tutkimuslaitos Emor keräsi Omnibus-tutkimuksina 2000 Virossa asuvaa 18–74-vuotiasta edustavan aineiston. Haastattelijä vei kyselylomakkeen otokseen kuuluvalle, joka postitti lomakkeen tutkimuslaitokseen. Vastauksia saatiin 1031 henkilöltä.

Lomake oli suomalaisia lomakkeita lyhyempi ja siihen pyrittiin sisällyttämään mahdollisimman monta Pietarissa aiheesta esitettyä kysymystä.

Tietoarkistoon luovutetut seksiaineistot on julkaistu FSD:n www-aineistoluettelossa. Kunkin aineiston

kuvailemisella voi tutustua muun muassa PDF-muotoisiin koodikirjoihin, jotka sisältävät aineiston sisällönkuvauksen, muuttujien suorat jakaumat ja kyselylomakkeet. Aineistojen numerot ja nimet ovat: FSD1242 Suomalainen seksi 1971, FSD1243 Suomalainen seksi 1992, FSD1244 Viron seksitutkimus 2000 ja FSD1245 Pietarin seksitutkimus 1996.

Koodikirjoja ja erillisiä kyselylomakkeita, voi vapaasti selata ja tulostaa. Tietoarkisto luovuttaa aineistoja maksutta tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön.

Lisätietoa aineistojen tilaamisesta: <http://www.fsd.uta.fi/tilaus.html> tai fsd@uta.fi.

*) Hankkeen tavoitteena on ollut tutkia seksuaalielämään liittyvissä arvoissa ja tavoissa tapahtuneita muutoksia 1970-luvun jälkeisessä Suomessa. Pääasiallisena rahoittajana oli aluksi Suomen Akatemian yh-teiskuntatieteellinen toimikunta. Hankkeeseen kuuluvat haastattelu- ja kyselyaineistojen lisäksi lehdistötutkimus ja vuonna 1992 kirjoituskilpailuna kerätyt seksuaaliset omaelämäkerrat.

Elina Haavio-Mannila riisui nukket

Suomalainen nainen ja mies -teoksesta (1968) saatu palaute herätti **Elina Haavio-Mannilan** kiinnostuksen suomalaisten sukupuolielämän tutkimiseen.

— Antti Eskola kommentoi teostani sanomalla, että siinä nukkeilla on vaatteet päällä. Eli seksuaalielämää ei ollut huomioitu.

Nyt 30 vuotta myöhemmin Helsingin yliopiston sosiologian emeritaprofessori ja tutkija Elina Haavio-Mannila on luovuttanut seksiaineistoja tietoarkistoon. Haavio-Mannilan tutkimusten punaisena lankana on ollut arkipäivän ilmiöiden ja epävirallisempien ihmissuhteiden tutkiminen. Seksuaalisuuden lisäksi hän on tutkinut muun muassa kylätappeluja, terveydenhuoltoa, juomatapoja, siirtolaisuutta, sukupuolirooleja, naisten yhteiskunnallista asemaa, perhettä, sukupuolista häirintää ja työpaikan rakkaussuhteita.

Haavio-Mannila osallistui jo vuoden 1971 seksitutkimushankeeseen testaamalla sen kysymyksiä oman kansainvälisen perhetutkimuksensa yhteydessä. Raija Snickerin kanssa tehdyssä Päivätanssit-tutkimuksessa (1980) oli myös joitakin sukupuolielämää koskevia kysymyksiä.

— Riitta Jallinojan sekä Harriet Strandellin kanssa tehdyn Perhe, työ ja tunteet -teoksen (1984) seksikysymykset kiinnostivat kovasti kaikkia, muistelee Haavio-Mannila.

Aids-ongelma vauhditti

Keskustelu seksuaaliasioista vilkastui 1980-luvun puolivälissä HIViruksen ja aids-ongelman noususta näkyvästi esille.

— Mielestäni Suomeen oli saatava uusi seksuaalipatutkimus. Saimmekin Osmo Kontulan kanssa Suomen Akatemialta rahoitusta vuoden 1992 tutkimusta varten.

Euroopassa oli käynnissä 1990-luvulla EU:n rahoituksella koordinoitu tutkimushanke, jonka tarkoituksena oli koota yhteen tietoja maanosassa tekeillä olevista seksuaalikäyttäytymiseen liittyvistä valtakunnallisista kyselytutkimuksista. Haavio-Mannilan ja Kontulan johtama FINSEX-hanke liittyi eurooppalaiseen yhteistyöhön. Se oli kimmokkeena vuoden 1999 suomalaisten sukupuolielämää tarkastelevien seurantatietojen keräämiselle. Kansainvälisen yhteistyön nimissä ja vertailun mahdollistamiseksi aineistot kerättiin myös Pietarista ja Virosta.

Evaluointi-tehtävät kutsuvat

— Viime aikoina olemme kirjoittaneet Osmo Kontulan kanssa tutkimuksemme liittyviä alajuttuja muun muassa masturbaatiosta. Kustantamossa on parhaillaan englanninkielinen versio Seksin trendit meillä ja naapureissa -kirjastamme sekä vironkielinen teos Viron seksitutkimuksesta. Lisäksi olen toiminut erilaisissa evaluointitehtävissä Ruotsin sosiologeille, luettelee Haavio-Mannila.

Viidestä kysymyksestä saa jo hyvän tutkimuksen

— 1970 – 2000-luvuilla kerätyissä seksiaineistoissa riittää meille analysoitavaa vaikka loppuiksi. Aineistoista löytyy paljon vielä tutkimatonta materiaalia myös muille tutkijoille. Jo tutkittujakin asioita voi tarkastella aina uudesta näkökulmasta. Toisaalta esimerkiksi suomalaisten sukupuolitaudit ovat jääneet meidän analyyseissämme vähälle huomiolle. Hyvän tutkimuksen voi saada aikaan jo viidestä kysymyksestä, muistuttaa Haavio-Mannila.

Viitteet:

Haavio-Mannila, Elina (1968) *Suomalainen nainen ja mies: asema ja muuttuvat roolit*. Helsinki: WSOY.

Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet (1984) *Perhe, työ ja tunteet: ristiriitoja ja ratkaisuja*. Helsinki: WSOY.

Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2001) *Seksin trendit meillä ja naapureissa*. Helsinki: WSOY.

Haavio-Mannila, Elina & Snicker, Raija (1980) *Päivätanssit*. Porvoo: WSOY.

Sievers, Kai & Koskelainen, Osmo & Leppo, Kimmo (1974). *Suomalaisten sukupuolielämä*. Porvoo: WSOY.

Suomalainen seksi: tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta (1993) Toim. **Osmo Kontula & Elina Haavio-Mannila**. Juva: WSOY.

Zetterberg, Hans L. (1970) *Sukupuolinen käyttäytyminen Ruotsissa: Ruotsin valtion teettämä tutkimus*. Suom. Valpola, Aarne. Helsinki: Tammi. (ruots. alkuteos Sex i Sverige 1969)

ISSP 2002: perhe ja muuttuvat sukupuoliroolit III: European Values Study 1999/2000

Meidän ja muiden k kasvatuksesta ja työ

Suomi on mukana useissa kansainvälisissä tutkimushankkeissa, joissa on kerätty perhetutkijoiden käyttöön soveltuvia aineistoja. Tietoarkistoon on saatu tänä vuonna muun muassa ISSP 2002: perhe ja muuttavat sukupuoliroolit III: Suomen aineisto ja European Values Study 1999/2000 (EVS). ISSP 2002 –kyselyn kansainvälinen aineisto tulee jatkokäyttäjien saataville ensi vuonna. Myös European Values Studysta on saatavana Suomen aineisto.

Kummassakin tutkimuksessa on selvitetty eri tavoin käsityksiä esimerkiksi lasten hankkimisen tärkeydestä, äitien työssäkäynnistä ja sen vaikutuksesta lasten hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Tutkimuksissa on esitetty myös muutamia samanlaisia tai lähes samanlaisia kysymyksiä. ISSP 2002 keskittyy selvästi enemmän työnjakoon perheessä ja ansiotyön ja perhe-elämän yhdistämiseen. EVS 1999/2000 taas tutkii ihmisten eri elämäntilanteita koskevia arvoja.

Nostan tässä esiin kummastakin tutkimuksesta vain joitakin teemoja. Aineistojen tarkempiin kuvailuihin voi tutustua FSD:n www-sivuilla. ISSP 2002 –aineistosta on julkaistu kuvailun yhteydessä koodikirja ja kyselylomakkeet, joiden avulla saa tarkaan kuvan aineiston sisällöstä. European Values Study 1999/2000 -tutkimuksen sisältöön voi tutustua suomenkielisen lomakkeen avulla.

Mitä kotona pitäisi oppia?

EVS 1999/2000 -aineistossa on muun muassa lukuisia lasten kasvatusta koskevia muuttujia. Vastaajilta on kysytty, onko lasten tärkeää oppia kotonaan esimerkiksi itsenäisyyttä, työteliäisyyttä, vastuuntuntoa, mielikuvitusta tai epäitsekkyyttä.

Lisäksi aineistossa on monia muuttujia, joissa käsitellään onnistuneen avioliiton aineksia tai avioliiton ja perheen merkitystä yleensä. Mukana olevissa yli 30 maassa on selviä eroja esimerkiksi siinä, pidetäänkö lapsia tärkeinä avioliiton onnistumiselle vai ei. Kaksi ääripäätä ovat Tanska ja Unkari. Tanskassa yli 30 prosenttia vastaajista ei pidä lapsia kovin tärkeinä, Unkarissa samaa mieltä on vain pari prosenttia vastanneista.

Kuka pesee pyykin...

ISSP 2002: perhe ja muuttavat sukupuoliroolit III –tutkimus sisältää useita puolisoitten työnjakoa koskevia kysymyksiä. Pariskunnilta kysyttiin muun muassa kuka heidän taloudessaan huolehtii pyykinpesusta, kuka pienistä korjaustoista, sairastuneista perheenjäsenistä tai ruoan laittamisesta.

Kotitöiden jakoa tutkittiin myös kysymällä, miten paljon vastaaja itse ja miten paljon hänen puolisonsa käyttää aikaa kotitöihin viikossa. Lisäksi pyydettiin arviota kotitöiden jakautumisen oikeudenmukaisuudesta.

Vertailussa naisten ja miesten käsitykset heidän itsensä kotitöihin käyttämästä ajasta ja puolison käyttämästä ajasta sekä työnjaon oikeudenmukaisuudesta eivät ole

täysin ristiriidattomia. Muut taustamuuttujat ja niiden yhdistelmät tuovat esiin eroja vastauksissa vaikkapa iän tai asuinpaikan mukaan. Myös esimerkiksi perheenjäsenien lukumäärän ja työmarkkina-aseman voi olettaa vaikuttavan työnjakoon perheessä.

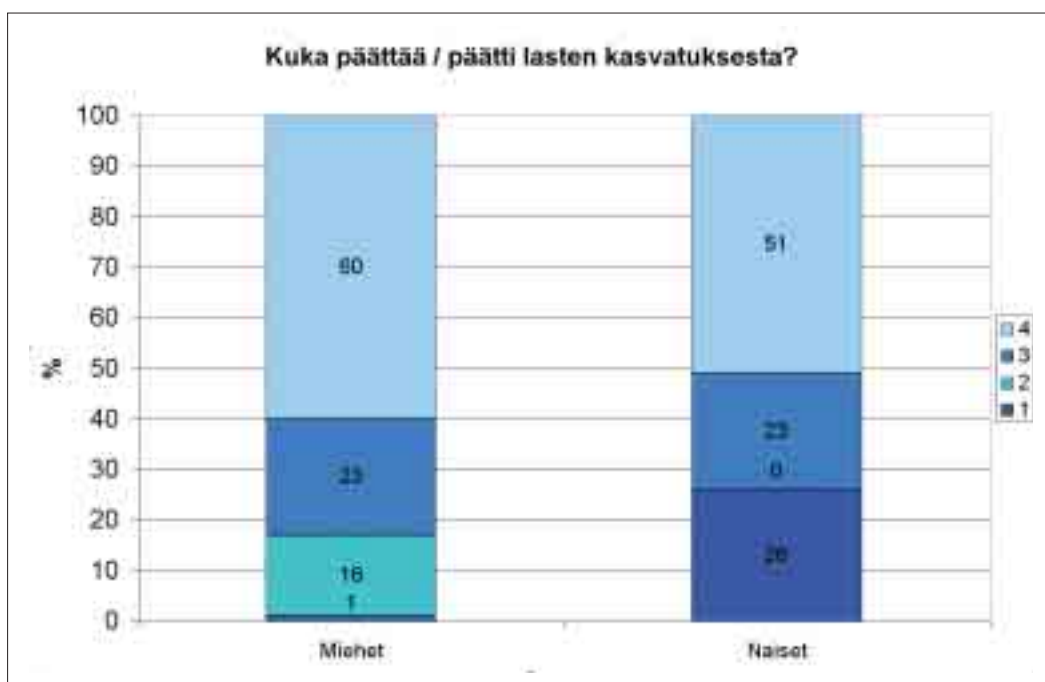
... kuka lapset kasvattaa?

Avio- tai avoliitossa kyselyn tekohehkellä asuneilta henkilöiltä tiedusteltiin kuka heidän perheessään päättää tai päätti aikoinaan lasten kasvatuksesta. Vertailin miesten ja naisten vastauksia tähän kysymykseen. Jätin ulkopuolelle ne, jotka olivat valinneet vastausvaihtoehdon ”5 joku muu” tai ”6 kysymys ei koske minua tai meitä”.

Ristiintaulukointini perusteella kasvatuksesta päättävät tai päättivät useimmissa tapauksissa molemmat puoliset yhdessä. Vertailussa mukana olleista miehistä 60 prosenttia valitsi tämän vaihtoehdon ja naisistakin yli puolet. Tosin noin neljännes naisista arvioi olleensa tai olevansa päävastuussa kasvatuspäätöksistä, miehistä vain prosentti.

Viime aikoina samasta aiheesta on keskusteltu muun muassa Maarit Alasuutarin (2003) väitöskirjan pohjalta. Tiedotusvälineissä Alasuutarin väitöskirjan otsikon

Äärsityksiä perheestä, najaosta

Kuvion tiedot on saatu ristiintaulukoimalla muuttuja k28 (Kuka yleensä päättää / päätti lasten kasvatuksesta?) sukupuolen kanssa. Vertailussa eivät ole mukana ne, jotka olivat valinneet vastausvaihtoehdon "5 joku muu" tai "6 kysymys ei koske minua tai meitä".

Kuvion arvosarjat:
1= enimmäkseen minä,
2= enimmäkseen puolisoni,
3= joskus minä, joskus puolisoni,
4= päättämme/päätimme yhdessä.

kysymykseen "kuka lasta kasvat-
taa?" vastattiin: "äiti".

Todellisuudessa sekä Alasuutarin diskurssianalyttisestä väitöskirjasta että kvantitatiivisista perhetutkimuksista välittyvä asia-
ta edellä esitettyjä näkemyksiä monisyisempi kuva. ISSP 2002 –
aineiston muuttujista kannattaa tarkastella esimerkiksi niitä, jotka
koskevat vastaajan tai puolison työskentelyä kodin ulkopuolella
eri elämäntilanteissa.

Muista tietoarkistosta saatavista aineistoista saa vielä enem-

män aineksia kysymyksen selvittelyyn. Esimerkiksi Väestöliiton Perhebarometrit ovat ehtineet käsitellä kasvatusta useista näkökulmista (ks. Laaksonen, 2003).

Vertailun mahdollisuudet

Koska Suomi on ollut ISSP-hankkeessa mukana vasta vuodesta 2000 lähtien, Suomen aineiston tuloksia ei voi verrata hankkeen aiempiin samaa teemaa koskeviin

kyselyihin. Ne ovat vuosilta 1988 ja 1994. World Values Survey ja European Values Study -tutkimuksissa Suomi sen sijaan on ollut mukana alusta lähtien. Kyselyt on kerätty neljässä aallossa, joista ensimmäinen on 1980-luvun alusta. Vertailumahdollisuuksien selvittämiseksi kannattaa tutustua *World Values Survey* -sarjan aineiston kuvailuihin FSD:n www-sivuilla, <http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>.

Viitteet:

Alasuutari, Maarit (2003) *Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheeseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Laaksonen, Helena (2003) *Väestöliiton perhebarometrit – syväluotausta suomalaisen perheeseen*. Janus 11 (2), 128-132.

Tietolipasto

Tietolipastoon (<http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/>) kootaan FSD:ssä tehtyjä, tietoarkistotoiminnan eri osa-alueisiin liittyviä sivustoja. Tietolipastosta löytyy muun muassa tietoa tutkimusaineistojen dokumentoinnista sekä Tesaursisivut. Lipastossa on tiivistä tietoa tutkimusetiikasta ja lakipykälästä sekä tietoa tutkittavien informoinnista aineistonkeruun yhteydessä. Lipaston laatikoista löytyy myös ajankohtaisiin tutkimusalueisiin, sosiaaliseen pääomaan ja Eurooppa-tutkimukseen liittyviä tutkimusaineistoja ja linkkejä.

Liity tesaaruslistalle!

Oletko kiinnostunut asiansanastoista, niiden laatimisesta ja käyttämisestä? Liity tesaursuksia käsittelevälle sähköpostilistalle! Listaa käytetään tesaursuksia koskevan tiedon välittämiseen ja tesaursuksista kiinnostuneiden yhteydenpidon välineenä ja keskustelufoorumina. Viesteissä voidaan kertoa esimerkiksi uusista asiansanastoista, uusista tutkimuksista, tesaursuksen laatimisen apuneuvoista ja erilaisista aiheeseen liittyvistä tapahtumista.

Lisätiedot:

<http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/tesaurus/tesauruslista.html>

Tilaa Tietoarkisto-lehti!

Haluatko varmistaa, että saat Tietoarkisto-lehden maksutta ensi vuonnakin? Tilauksen teet helposti sähköpostitse (fsd@uta.fi) tai puh. (03) 215 8519.

Perhetutkimuksen aineistoja tietoarkistossa

Tietoarkistossa on useita aineistosarjoja ja yksittäisiä aineistoja, jotka soveltuvat lapsuuden ja perheen tutkijoiden käyttöön. Väestöliiton perhebarometrit ovat saatavissa vuoden 2001 aineistoon asti. Lukuisissa Eurobarometreissä on tiedusteltu eri tavoin lapsuutta, lapsia, vanhemmuutta, hoivaa ja perhettä koskevia asioita.

Seuraavassa listassa on vain muutamia teemaan sopivia aineis-

toja edellä mainittujen lisäksi. Voit itse hakea lisää tietoarkiston hakusivulta tai suoraan aineistoluetteloista. Molempiin pääsee FSD:n kotisivun vasemman reunan navigointilinkeistä (<http://www.fsd.uta.fi/>). Kansainvälistä vertailupohjaa voi etsiä paitsi vertailevaan tutkimukseen tuotetuista sarjoista, myös muiden kansallisten arkistojen luetteloista.

FSD0116 ISSP 2001 : sosiaaliset verkostot II : Suomen aineisto

FSD0119 ISSP 2002 : perhe ja muuttuvat sukupuoliroolit III :

Suomen aineisto

FSD0151 World Values Survey, 1981-1984 ja 1990-1993

FSD0152 World Values Surveys, European Values Surveys 1981-

1984, 1990-1993 ja 1995-1997

FSD0154 World Values Survey 2000 : Suomen aineisto

FSD0155 European Values Study 1999/2000

FSD1112 Aikuiset avunsaajina

FSD1113 Palkallisen ja palkattoman työn jako perheessä 1998

FSD1251 Onnen kukkuloilla: vastaviihityt

FSD1255 Aikuisten lasten äidit 2000

FSD1281 Alkoholinkäyttö ja vanhemmuus

FSD1283 Äitinä aikuiselle

FSD1286 Perheväkivalta

Suomalaisten ympäristöarvoista gradu

Helena Laaksonen

International Social Survey Programme -hankkeen aineistot ovat opinnäytetöitään tekevien suosiossa. Tampereen yliopistosta keväällä maisteriksi valmistunut **Kersti Jääskeläinen** käytti sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkimussaan tutkimusohjelman ympäristöaiheista Suomen aineistoa vuodelta 2000.

— Tällaisen valmiin aineiston yksi hyvä puoli on, että voi keksiä vaikka minkälaisia näkökulmia monilta eri tieteenaloilta, Jääskeläinen sanoo. Toisaalta näkökulmien runsaudella on myös kääntöpuolensa. Oma tutkimusongelma on osattava rajata hyvin, jottei työstä tule pelkkää aineistoraporttia.

Enemmän aikaa analyysin suunnitteluun

— Kun käyttää valmista maksutonta aineistoa, säästää mahdollisten keruukustannusten lisäksi aikaa, jota aineiston keruu ja kerättyjen tietojen koodaaminen väistämättä vaatisivat. Vapautuneen ajan voi käyttää tutkimuksen asetelman, tutkimuskysymysten ja varsinaisen analyysin kehittämiseen, Jääskeläinen luettelee valmiin aineiston käytön hyötyjä.

Laaja yleistyksiä mahdollistava aineisto on toki myös rajallinen. Asetetun tutkimusongelman on mukauduttava kerättyyn aineistoon. Valmiista aineistosta ei aina

voi löytyä kaikkia muuttujia, joita tutkija tarvitsisi.

— Toisaalta usein mietin, olisiko osannut laatia monia kysymyksiä näin hyvin, jos olisin itse kerännyt aineiston, Jääskeläinen pohtii.

Hän havaitsi esimerkiksi, että ISSP 2000 ympäristö II -aineisto sisältää useita muuttujia, joita on käytetty muissakin alan tutkimuksissa. Vaikka Suomi ei vielä ollutkaan mukana vuonna 1993 kerätyssä aiemmassa ISSP-ohjelman ympäristöaiheisessa tutkimuksessa, Jääskeläinen löysi vertailukelpoista tietoa muun muassa 1980-luvulla tehdystä tutkimuksesta ja onnistui näin kuvaamaan gradusaan yhteiskunnallista muutosta.

Yhteiskunta- tutkimusta nojatulolissa

Jääskeläinen arvioi käyttäneensä puolisen vuotta tutkimussuunnitelman tekemiseen.

— Alun perin otin ohjaajan tarjoaman valmiin aineiston mukavuuden halusta, kun en tahtonut itse kerätä aineistoa, paljastaa Jääskeläinen. Aiheen rajaaminen ja siihen perehtyminen oli kuitenkin siinä määrin työläs prosessi, että hän nauraa mukavuutta olleen vain nojatulolissa, jossa istui työtä tehdessään.

Jääskeläinen ei ollut ennen aiheen valintaansa tutustunut ympäristöpolitiikkaan eikä ympäristöasennetutkimukseen. Kvantitatiivisten menetelmien osaamisestakin oli paljon aukkoja, jotka hän sitkeällä työllä täydensi.

Prosessin ajoittaisesta työläydestä huolimatta Jääskeläinen ottaisi uudelleen valmiin kyselyaineiston gradunsa lähtökohdaksi, jos joutuisi valintatilanteeseen.

Kersti Jääskeläisen pro gradu -työ on nimeltään ”Suomalaisten ympäristöarvot ja yksilön valinnat: tutkimus sosiaalisen aseman vaikutuksesta suhtautumisessa ympäristönsuojeluun”. Tulosten perusteella ympäristönsuojelua koskevat erot olivat melko pieniä eri sosiaalisissa ryhmissä. Parhaiten eroja selittivät vastaajien ikä ja koulutus. Korkeamman koulutuksen saaneet vastaajat puhuivat enemmän ympäristönsuojelun tavoitteiden puolesta ja uskoivat vaikutusmahdollisuuksiinsa. Iäkäämmät eivät olleet yhtä huolestuneita ympäristön tilasta kuin nuoremmat mutta toisaalta toimivat ympäristön hyväksi enemmän.

Nyt-liitteen kyselyt tietoarkistoon

Mihin aikuinen tarvitsee äitiä? Miksi ihmiset haluavat humaltua? Miksi moraali kiinnostaa enemmän naisia? Vastauksia näihin ja lukuisiin muihin kysymyksiin voi lähteä tutkimaan *Nyt*-liitteen kyselyistä tehdyistä kvantitatiivisista ja kvalitatiivisista aineistoista.

Helsingin Sanomien *Nyt*-liite on tehnyt 1990-luvun lopulta alkaen useita lukijakyselyjä eri aihepiireistä. Kunkin kyselyn tuloksista kertovan lehtiartikkelin yhteydessä on esitetty vastausten tilastollisia jakaumia ja vastaajien kirjoittamia ajatuksia.

Tietoarkisto on saanut arkistoitavaksi lehden kyselyt avioliitosta, avioerosta, huumeista, homoseksuaalisuudesta, alkoholista, moraalista, äitiydestä, väkivallasta ja masennuksesta.

Kyselyjä toteuttamassa olleelle toimittajalle **Reetta Rädylle** on ollut luontevaa kerätä tietoa juttujen perusmateriaaliksi kyselyjen avulla. Valtiotieteilijän koulutuksen saanut Rätty pitää mielekkäänä myös kyselyjen arkistointia tutkimuskäyttöön.

— Aineistot ovat valtavan rikkaita. Lehtijutut on jouduttu tekemään tiukoilla aikatauluilla ja vastaajien suuren määrän vuoksi kyselyjen vastauksista on toisinaan pystytty toimituksessa käsittelemään tilastollisesti vain osa.

Tutkimuksen näkökulmasta aineistot ovatkin vielä analysoimatta.

Nyt-liitteen toimituksessa ei kyselyjä toteutettaessa ymmärrettävästi paneuduttu niiden säilyttämiseen ja tallentamiseen liittyviin kysymyksiin. Tavoitteena oli saada tietoa, jota muilla keinoin ei artikkelien kirjoittamiseksi ollut saatavilla.

Opettava arkistointiprosessi

Kun lehdessä tehtiin periaatteellinen kädenjennus suomalaiselle tutkimukselle ja aineistot annettiin arkistoitavaksi, sovittiin samalla, että tietosuojaan ja tietotekniikkaan liittyvät kysymykset ratkaistaan tietoarkistossa. Tietosuojasäilytyksistä päätettiin jättää arkistoinnin ulkopuolelle paperilla lähetetyt lomakkeet ja kyselyihin liittyvät lukijakirjeet.

Arkistoitavaksi toimitettiin Internetin välityksellä saadut kyselyjen vastaukset, joissa ei ollut mukana vastaajien yhteystietoja. Konkreettisesti aineisto koostui kymmenistä tuhansista sähköpostiviesteistä, joiden sisältö oli puolistrukturoitua tekstiä. Niiden muuntaminen tutkimuskäyttöön soveltuviksi aineistoiksi sisälsi useita eri vaiheita.

Nyt-liitteen aineistojen arkistointiprosessi edellytti sekä tietoteknistä taitoa ja luovuutta että pikutarkkaa käytännön työtä. Joistakin kyselyistä ei ollut jäljellä enää yhtään sähköistä tai paperista kyselylomaketta. Lomakkeen alku-

peräisten kysymysten selvittämisen salapolitiisyydenä oli ensimmäinen tehtävä.

Monipuolisia aineistoja

Tietoarkisto ottaa pääasiallisesti arkistoitavaksi valmiita tutkimusaineistoja. *Nyt*-liitteen kyselyaineistojen suhteen tehtiin poikkeus, koska aineistot tiedettiin arvokkaiksi. Kyselyjen toteuttaminen on kallista ja käytännössä tutkijoilla ei yleensä ole mahdollisuutta toteuttaa niitä siinä laajuudessa kuin mihin valtakunnallinen sanomalehti pystyy suunnatessaan kyselyn kaikille lukijoilleen.

Koska lähes kaikki kyselyt on tehty alun perin puolistrukturoituina, on osasta kyselyitä pystytty prosessoimaan sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia aineistoja. Avokysymysten vastauksista muodostetut kvalitatiiviset aineistot on tehty html-muotoon, mutta ne muunnetaan tarvittaessa tekstitiedostoiksi.

Nyt-liitteen kyselyaineistojen arkistointi takaa sen, että niiden sisältämät kymmenet tuhannet vastaukset ja kirjoitukset jäävät tutkijoiden käyttöön ainutkertaisiksi todistuskappaleiksi ihmisten ajatuksista ja kokemuksista. Vaikka vastaajat eivät muodosta tilastollisesti edustavaa otosta suomalaisista, kyselyt avaavat silti yhdenlaisen ikkunan suomalaisten elämään. Siitä ikkunasta eivät tutkijat ole tähän saakka päässeet tarkemmin katselemaan.

© Julia Vuori

Laadullisten aineistojen arkistointi on alkanut

Tietoarkistoon on ryhdytty arkistoimaan laadullisia aineistoja. Arkistoitavaksi otetaan ensisijaisesti elektronisia aineistoja, joista tavallisimpia ovat erilaiset puheen ja vuorovaikutuksen transkriptioita. Ääni- ja videotallenteita arkistoidaan, jos ne ovat digitaalisessa muodossa ja niihin ei liity tietosuojongelmia. Harkinnanvaraisesti voidaan arkistoida myös paperimuodossa olevia kuvia ja tekstiaineistoja, mikäli ne arvioidaan tutkimuksellisesti arvokkaiksi ja niiden muuntaminen sähköisiksi voidaan toteuttaa kohtuukustannuksin.

Tietoarkiston www-sivuilla on lisätietoja laadullisten aineistojen arkistoinnista osoitteessa <http://www.fsd.uta.fi/kvali.html>. Jos haluat tarkempia tietoja arkistoinnista, anonymisoinnista tai opetuskäyttöön soveltuvista laadullisista aineistoista, soita tai kirjoita suoraan arkistonhoitajalle 03-2158529 / Arja.Kuula@uta.fi.

LINDAstakin löytyy

FSD:n aineistot on kuvailtu myös yliopistokirjastojen yhteiseen LINDA-tietokantaan (<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/linnea/tietokannat.htm>). Samalla kun etsit kirjallisuutta tietystä aiheesta, voit saada tietoja myös tutkimusaineistoista. Esimerkiksi hakemalla asiasanoilla ”lapsiperheet” ja ”perhe-elämä” saat tiedon sekä aiheesta kirjoitetuista kirjoista että tietoarkistossa säilytettävistä tutkimusaineistoista.

Laadullisten aineistojen arkistointi kannattaa

Laadullisen aineiston arkistointi edellyttää hiukan vaivannäköä, mutta on moninkertaisesti vaivansa arvoista. Tässä on viisi perustetta sille, miksi aineiston arkistointi kannattaa.

1. Resurssit

Laadullisten aineistojen kerääminen ja prosessointi tutkimuskäyttöön, esimerkiksi haastattelujen muuntaminen tekstitiedostoiksi, vaatii paljon teknisiä resursseja ja erityisesti työvoimaa. Tämän vuoksi on järkevää lisätä aineistojen mahdollisimman laajaa jatkokäyttöä alkuperäisen tutkimuksen valmistuttua.

Arkistoinnin lisääntyessä tutkijat saavat helpommin tietoa siitä, onko heille relevantteja aineistoja jo kerättyinä vai ei. Kun tutkimusaineistoja aletaan pitää käytökelpoisina jatkotutkimuksen materiaaleina myös alkuperäisen tutkimushankkeen jälkeen, julkiset tutkimusresurssitkin saadaan tehokkaammin käyttöön.

2. Kulttuuri

Vaikka yhteiskuntaa ja sen muutosta voi tutkia keskittymällä valmiisiin kulttuurituotteisiin kuten mediaan, ovat myös tutkimustarkoituksiin kerätyt aineistot ainutkertaisia kulttuurisia dokumentteja.

Se mikä kuvaa tässä ja nyt tutkittavien nykypäivää, on kohta asianmukaisesti arkistoituna arkielämän historiaa. Tutkimusaineistoina kumuloituvaa kulttuuriperintöä on tarpeellista ihmisistä, sosiaalista elämää ja yhteiskunnan kehitystä tutkiville - niin humanisteille kuin yhteiskuntatieteilijöillekin.

3. Tutkimus

Tiettyyn tarkoitukseen kerätylle aineistolle voidaan asettaa alkuperäisestä poikkeavia tutkimuskysymyksiä tai aineistoon voidaan soveltaa uutta analyysimenetelmää. Aineistoja voidaan käyttää myös ajalliseen vertailuun, ja hiljattain kerätyt aineistot voivat olla varsinaista tutkimusaineistoa täydentävää lisäaineistoa.

Aineistojen arkistointi tutkijayhteisöä varten lisää myös tutkimuksen teon huolellisuutta ja luotettavuutta. Yhtenäiset arkistointikäytännöt edellyttävät aineiston valinnan, keruun ja prosessoinnin huolellista suunnittelua ja dokumentointia. Tutkimustulosten tarkistamismahdollisuus tukee tutkimuksen avoimuuden periaatetta.

4. Lainsäädäntö

Hyvää tieteellistä käytäntöä on tieteessä hyväksytyt ja eettisesti kestävä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmien käyttö. Tämä periaate liittyy tutkittavien tietosuojaan ja samalla myös sitä koskeviin lakeihin.

Henkilötietolaki (523/1999) asettaa lainsäädännölliset puitteet henkilötietoja sisältävien aineistojen jatkokäytölle ja säilyttämiselle. Laki velvoittaa myös tutkijaa itseään, luovuttipa hän materiaalsina arkistoon tai ei. Arkistoinnin ohjeistukset tutkimusaineistojen ke-

räämiselle, käsittelylle ja säilyttämiselle edistävät sekä tutkittavien tietosuojan toteutumista että tutkimusresurssien järkevää käyttöä.

5. Tietoteknologia

Arkistoimalla voidaan varmistaa elektronisen aineiston tietotekninen käytettävyyden pitkälle tulevaisuuteen. Tietoarkistossa seurataan alan kehitystä ja aineistojen prosessoinnissa ja tallennuksessa käytetään ensisijaisesti ohjelmistoista riippumattomia tallenneformaatteja.

Tietotekniikan nykyisiä mahdollisuuksia voidaan käyttää myös paperiaineistojen suojelemiseen ja pelastamiseen. Paperiaineistot on mahdollista muuntaa sähköiseen muotoon ja estää paperiversion kulumisen käytössä. Samalla turvataan aineiston pitkäaikainen säilyvyys ja laaja käytettävyyden.

Tietotekniikan avulla on mahdollista siirtää aineistoja nopeasti paikasta toiseen ja tarvittaessa käyttää niitä jopa suoraan Internetin välityksellä. Kulttuuriselta ja tutkimukselta arvoltaan merkitävät tutkimusaineistot tulisikin saada alkuperäisen tutkimuksen valmistuttua laajaan tutkimus- ja opetuskäyttöön. Tämän haasteen saavuttamiseksi tietoarkistossa osallistutaan aktiivisesti alan kansainväliseen yhteistyöhön ja seurataan kvalitatiivisten aineistojen arkistoinnin kehitystä eri maissa.

European Social Survey -hankkeen aineistot suoraan verkosta

European Social Survey - tutkimuksen (ESS:n) ensimmäisen kierroksen aineistot ovat valmistuneet. Ensimmäiset 15 maan tutkimusaineistot julkaistiin syyskuun 22. päivänä. ESS:n viralliset julkistamisjuhlat järjestettiin Brysselissä 25. lokakuuta.

ESS:n kotisivulta (<http://www.europeansocialsurvey.org/>) on suora linkki Norjan tietokannan (NSD:n) palveluun, josta tutkijat ja opettajat voivat tallentaa omalle koneelleen tutkimuksen data-aineistoja. Tarjolla on sekä yhdistetty kansainvälinen aineisto että maittaiset aineistot pakattuina SPSS- ja SAS-tiedostoiksi. Palvelun käyttö edellyttää rekisteröitymistä.

Haastattelut syksyllä 2002

ESS:n käyntihaastattelut tehtiin yhteensä 23 maassa. Suomen aineiston keräsivät Tilastokeskuksen haastattelijat vuoden 2002 syksyllä. Tutkimuksen nimenä oli Suomi Euroopassa 2002. ESS:n Suomen koordinaattorin **Heikki Ervastian** mukaan aineiston keruu Suomessa onnistui toivotulla tavalla.

— Vastausprosentin suhteen saavutettiin tavoitteet, jotka joillekin maille olivat liian korkeat. Aineistonkeruussa toteutettiin monia metodisia kokeiluja muun muassa kysymysten muotoilusta ja

haastattelijoiden ominaisuuksien vaikutuksista, kertoo Ervasti. Kokeilujen tuloksista saadaan tietää enemmän, kun aineistoa on ehditty analysoida.

Vertailua ajassa ja maittain

ESS on tarkoitus kerätä joka toinen vuosi. Se tarjoaa runsaasti materiaalia yhteiskuntatieteilijöille ja humanisteille useilla eri tieteenaloilla. Osa tutkimuksen sisällöstä pyritään pitämään samanlaisena, jotta päästään vertailemaan mielipiteiden ja elämäntilanteen muutoksia myös ajassa. Samanlaisena toistettavat kysymykset koskevat muun muassa tiedotusvälineitä ja luotta-

musta, poliittisia mielipiteitä, hyvinvointia ja sosiaalisia sekä henkilökohtaisia verkostoja. Lisäksi haastateltujen sosiaalista taustaa kartoitetaan monin tavoin.

Ensimmäisellä tutkimuskierroksella oli kaksi niin sanottua vaihtuvaa moduulia, jotka koskivat 1) mielipiteitä maahanmuuttajista ja turvapaikanhakijoista ja 2) kansalaisuutta, osallistumista ja demokratiaa.

Toisen kierroksen moduulit valittu

Toisen kierroksen aineistonkeruuta valmistellaan jo. Vuonna 2004 kerättävän tutkimuksen vaihtuvien

moduulien aiheet valittiin useiden ehdotuksien joukosta. Ervastian mukaan vaihtuvia moduuleja on seuraavassa tutkimuksessa kolme: 1) perhe, työ ja hyvinvointi, 2) terveyttä ja hoivaa koskevat mielipiteet ja 3) taloudellinen moraalit Euroopassa: markkinayhteiskunta ja kansalaisuus.

ESS:n www-sivuilla on hankkeesta runsaasti tietoa. Esillä ovat muun muassa lomakkeiden englanninkieliset versiot ja selvitys kunkin maan aineistonkeruujankohdan tärkeistä yhteiskunnallisista tapahtumista.

Monikielinen yhteiskuntatieteen asiasanasto ELSST nyt suomeksi

Taina Jääskeläinen
Maria Forsman

Monikielinen yhteiskuntatieteellinen asiasanasto ELSST on suomennettu. Asiasanaston kehittäminen ja kääntäminen eurooppalaisille kielille on yksi keskeisistä tehtävistä kehitteillä olevan Madiera-verkkopalvelun rakentamisessa. Monikielisen sanaston avulla tietokannasta voi hakea aineistoja eri kielillä.

Asiasanaston suomalainen versio

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto oli Madiera-hankkeessa ensimmäinen, joka ryhtyi kääntämään englanninkielistä versiota omalle äidinkielelleen. Sanaston suomen-sivat informaatikot **Marja Oksa-Pallasvuo** ja **Terttu Turunen**. FSD:n kielenkääntäjä **Taina Jääskeläinen** osallistui käsiteanalyysiin ja hankkeen koordinointiin. Yhteiskuntatieteiden eri alojen asiantuntijat tarkistivat alustavan version, minkä jälkeen asiasanastoa vielä muokattiin. Ensimmäinen suomenkielinen versio valmistui loppukevällä 2003.

Asiasanaston suomenkielinen versio ei ole käännös alkuperäisestä vaan niin sanottu vastaavuus-

tesaurus (correlated thesaurus), jossa suomenkielisen termivastineen valinnassa pyrittiin tarkkaan vastaavuuteen. Lisäksi pyrittiin käyttämään termejä, joita alan tutkijat käyttävät. Näin verkkopalvelun käyttäjät voivat löytää samaa ilmiötä käsitteleviä aineistoja eri maista.

Esimerkiksi termille *Repossession* (houses) annettu suomalainen vastine on *Asunnon pakkomyynti*. Termi viittaa tilanteeseen, jossa asunovelallinen osoittautuu maksukyvyttömäksi.

Suomenkielisessä termistössä käytettiin Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA:n) termejä aina, kun se oli mahdollista. Noin 60 prosenttia suomalaisista termeistä on YSA-termejä.

Suurimmiksi haasteiksi käännöstyössä osoittautuivat eri maiden toisistaan poikkeaviin järjestelmiin ja luokituksiin liittyvät termit, kuten ammattiluokitukset sekä koulutus- ja eläkejärjestelmät. Toinen suuri haaste oli käsiteanalyysi: yhteydestään irrotetun termin tarkkaa merkitystä on vaikea ymmärtää. Yksi hyödyllisimmistä ELSST-asiasanaston piirteistä on termin selitys (scope note). Suomalaisien pyynnöstä englantilaiseen asiasanastoon lisättiin monelle termille selitys.

Esimerkki englanninkielisestä termistä ja sen selityksestä:

Counter-urbanization

Scope note: Population migration from urban areas to rural areas

Suomenkielinen versio:

Maallemuutto (selitystä ei tarvita)

ELSSTin ensimmäisessä nelikielisessä versiossa olivat mukana englannin lisäksi ranska, saksa ja espanja. Nyt asiasanastoa käännetään suomen lisäksi kreikaksi, norjaksi ja tanskaksi. Asiasanaston sisältöä on tarkoitus laajentaa ensi vuonna. Myös laajennusosasta tehdään erikieliset versiot Madiera-hankkeen aikana.

Viime kesäkuussa Essexissä Britanniassa pidetyssä työpajassa sovittiin, miten ELSSTiä hallinnoidaan projektin aikana ja sen jälkeen. Työtä ohjaa johtoryhmä, jossa on edustajia eri maista. Uudet termi- ja muutosehdotukset asetetaan kaikkien asianosaisten nähtäväksi verkkoon. He voivat syöttää kommenttinsa niihin omista työpisteistään. Johtoryhmä käy läpi kommentit ja laajennusosaan tulevat termit ja lisää tarvittavat termien selitykset. Tarkoituksena on nopeuttaa tulevaa käännöstyötä poistamalla liian paikalliset termit ja selventämällä mahdollisesti epäselvät käsitteet jo etukäteen. Britannian tietoarkisto UKDA huolehtii asiasanaston teknisestä ylläpidosta.

eellinen eksi

Mikä ELSST?

ELSST-asiasanastoa (European Language Social Science Thesaurus) on ennen Madiera-projektia kehitetty eurooppalaisten tietoaarkistojen Limber-hankkeessa. Se pohjautuu Britannian tietoaarkistossa kehitettyyn HASSET-asiasanastoon (Humanities and Social Sciences Electronic Thesaurus), jota on käytetty sisällönkuvailun apuvälineenä tietoaarkistojen lisäksi muun muassa virtuaalikirjastoissa. HASSET puolestaan perustuu Unescon tesaurukseen (1977), jonka pohjalta on laadittu myös Suomessa yhteiskuntatieteellisten kirjastojen asiasanastoja. ELSST on varsinaisesti tarkoitettu Euroopan yhteiskuntatieteellisten tietoaarkistojen järjestön CESSDA:n jäsenille, mutta siitä ovat kiinnostuneet myös muut tahot, kuten erilaiset verkkotietopalvelut.

Lisälukemista:

- Aitchison, Jean** (1977) *UNESCO Thesaurus*, Unesco, Paris.
- Forsman, Maria** (2000) *LIMBER pyrkii murtamaan kieltenvälisiä esteitä*. – FSDneWWWs 2000:2.
- Forsman, Maria** (2001) *Monikielinen tesaurus tulossa*. – FSDneWWWs 2001:2.
- Forsman, Maria & Keränen, Susanna** (2002) *Hassetista Madieraan: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto kehittää monikielistä sisällönkuvailua*. – Tietoaarkisto 2002
- Forsman, Maria & Keränen Susanna** (2000) *Monikieliset tesaurukset ovat nyt ajankohtaisia*. – Tietopalvelu 2000:5
- HASSET** (Humanities and Social Sciences Electronic Thesaurus): <http://www.data-archive.ac.uk/search/hassetSearch.asp>
- Keränen, Susanna** (2000) *HASSET myös suomeksi*. – Tietoaarkisto 2000
- Keränen, Susanna** (2001) *Yhteiskuntatieteellinen tieto helpommin haltuun: monikielinen ELSST-tesaurus tekeillä*. – Signum 2001:4
- Limber** (Language Independent Metadata Browsing of European Resources) project: <http://www.limber.rl.ac.uk/>
- Madiera** (Multilingual Access to Data Infrastructures of the European Research Area) project: <http://madiera.org/>

Tiesitkö että...

Tietoaarkisto varmistaa arvokkaan tutkimusaineistosi säilymisen käyttökuntoisena tulevaisuudessakin.

Voit asettaa ehtoja arkistoinnille ja uudiskäytölle. Voit päättää, haluatko antaa aineistosi vapaasti muiden tutkijoiden käyttöön vai haluatko uudiskäytön luvanvaraiseksi.

Voit myös antaa aineistostasi vain kuvailutiedot tietokantaamme. Näin myös muut tutkijat tietävät sinulla olevasta aineistosta.

Tilaa esittely

Tulemme mielellämme kertomaan laitoksellenne toiminnastamme. Ota yhteyttä: maria.forsman@uta.fi tai fsd@uta.fi

Ilmoita aineistostasi

Haluatko luovuttaa aineistosi tietoaarkistoon? Tai haluatko että tieto aineistostasi on muiden tutkijoiden ulottuvilla? Ilmoita aineistostasi tietoaarkistoon kotisivuiltamme aukeavalla lomakkeella <http://www.fsd.uta.fi/ilmoita.html>

— Otamme sinuun yhteyttä!

Madierasta tulossa monipuolinen verkkopalvelu

madiera

MULTILINGUAL ACCESS TO DATA INFRASTRUCTURES OF THE EUROPEAN RESEARCH AREA

Seitsemän Euroopan maan yhteinen Madiera-hanke alkoi viime vuoden lopulla. Kolmivuotisen projektin tavoitteena on luoda Euroopan yhteiskuntatieteellisten tietoarkistojen verkkopalvelu, jossa käyttäjät voivat hakea Internetistä yhteiskunnallisen alan tutkimusaineistoja useista eri maista, useilla eri kielillä. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto osallistuu aktiivisesti hankkeesta tiedottamiseen sekä ELSST-asiasanaston kehittämiseen ja kääntämiseen.

Madiera (Multilingual Access to Data Infrastructures of the European Research Area) hankkeessa ovat mukana Britannian, Kreikan, Norjan, Saksan, Suomen, Sveitsin ja Tanskan yhteiskuntatieteelliset tietoarkistot.

Mitä käyttäjät toivovat?

Madiera-verkkopalvelu pyritään suunnittelemaan käyttäjien toiveita vastaavaksi. Tarpeiden kartoittamiseksi tehtiin käyttäjätutkimus, jossa haastateltiin yhteensä 14 tutkijaa eri maissa heidän työtavoistaan ja verkkopalveluun liittyvistä toiveistaan. Haastattelujen perusteella haastateltui kolme ryhmää: nuoret tutkijat, tietotekniikasta kiinnostuneet ja kokeneet tutkijat. Tuloksia hyödynnetään palveluarkkitehtuurin suunnittelussa.

Haastatellut pitivät tärkeänä, että portaalien käyttäjät saisivat data-aineistojen lisäksi tietoa myös siitä, miten aineistot on koottu, mitä muutokset kuvaavat, mistä ja miten ne on muodostettu ja millä tavalla niitä on muokattu. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että aineistot olisi linkitetty niistä mahdollisesti tehtyihin verkkokäytäntöihin. Yksi suomalainen vas-

taaja piti Menetelmäopetuksen tietovarannosta ja esitti vastaavanlaista osiota myös Madiera-portaaliin. Lisäksi Madieran toivottiin tukevan tutkijoiden välistä verkostoitumista ja edistävän tutkijoiden kansainvälistä liikkuvuutta.

Tietotulvassa kamppailevat tutkijat toivovat Madieralta selkeyttä ja yksinkertaista ulkoasua. Haastatellut toivoivat sisällön rakentuvan teemojen tai maantieteellisten alueiden mukaan. Erityisesti he toivoivat, että tieto löytyisi helposti, lyhyiden hakupolkujen päästä. Kansainvälisen verkkopalvelun toivotaan helpottavan myös vertailututkimusten tekemistä.

Monikielisen tiedonhaun mahdollisuudet ovat tutkijoille tervetulleita. Epäillijät suhtautuivat arvelleen lähinnä mahdollisuuteen kääntää termejä kielestä toiseen tarkasti säilyttäen kaikki sanan merkitykset ja yhteydet. Toisia taas kiehoi ajatus, että näin voisi saada nykyistä paremmin tietoa muustakin kuin englanninkielisestä aineistosta.

Haastateltavilta kysyttiin myös, mikä merkitys portaalilla olisi heidän päivittäisessä työssään. Useimmat arvelivat sen olevan eniten hyödyksi opetuksessa. Madieran suunnittelussa kannattaisikin ottaa tutkijoiden lisäksi opiskelijat mahdollisten käyttäjien joukkoon.

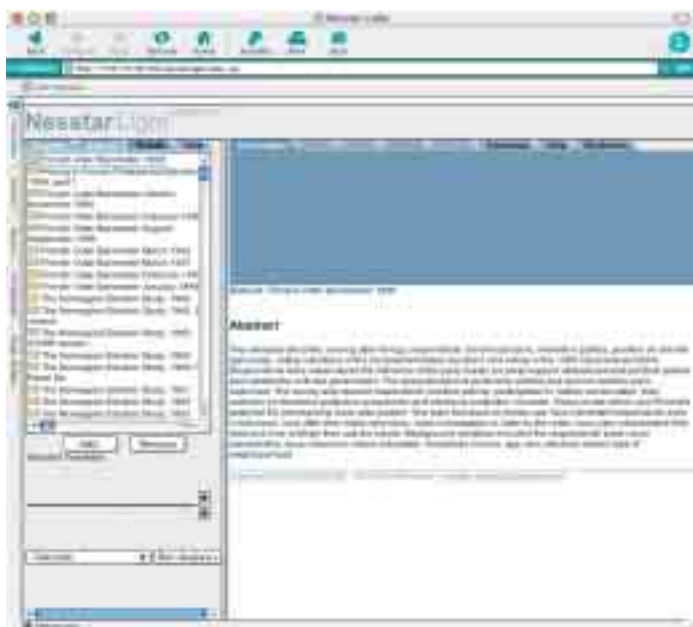
Maantieteellinen haku

Verkkopalveluun sisältyy maantieteellinen haku, joka mahdollistaa tutkimusaineistojen etsimisen esimerkiksi elektronisten karttojen avulla. Hankkeen tässä vaiheessa on kartoitettu maantieteellisen haun vaihtoehtoja ja tutkittu minkälaisia paikkatietoja haun onnistuminen vaatisi aineistojen dokumentointiin. Aineistoon liittyviä maantieteellisiä määreitä voidaan ilmaista dokumentoinnissa esimerkiksi paikannimillä, postikodeilla tai vaikkapa maantieteellisillä koordinaateilla.

Nesstar

Madiera käyttää aineistohaun perustana ilmaista Nesstar hakusovellusta (<http://www.nesstar.com/>). Verkkopalvelussa käytettävästä Nesstar Explorer -hakuohjelmasta on juuri valmistunut www-selaimella käytettävä prototyyppi, Nesstar Light. Sovellus mahdollistaa monipuolisen aineistojen haun ja -selailun sekä yksinkertaiset tilastolliset analyysit suoraan verkossa. FSD testaa järjestelmää parhaillaan. Sovellusta voi kokeilla osoitteessa <http://www.madiera.org/prototype/>. Tulevaisuu-

tutkijoille opalvelu

nessa järjestelmässä otetaan käyttöön käyttäjätunnistus, joka mahdollistaa aineistojen latauksen suoraan verkosta tutkijan työasemalle.

Miten tutkijat saavat tietää Madierasta?

Madiera-verkkopalvelusta tulee uudenlainen mahdollisuus eurooppalaisille yhteiskuntatieteilijöille. Siitä tiedotetaan laajasti kansainväliselle tutkijayhteisölle, sillä tutkijoiden toivotaan sekä käyttävän palvelua että luovuttavan aineistojaan oman

maansa tietoaarkistoon. Näin aineistot olisivat verkkopalvelun kautta muiden maiden tutkijoiden löydettävissä. Hankkeessa FSD on vastuussa tiedotussuunnitelman laatimisesta ja tiedotuksen koordinoimisesta. Euroopan tietoaarkistojen yhte liittymällä CESSDA:lla ja eri maiden kontaktihenkilöiden verkostolla on merkittävä rooli verkkopalvelusta tiedottamisessa.

Madieran yhtenä tarkoituksena on tukea tutkijoiden verkostoitumista ja näin edistää tutkimustiedon leviämistä ja kansainvälistä yhteistyötä. Tästä tavoitteesta hyötyisivät ainakin nuoret tutkijat.

FSD uudistaa verkkosivunsa

Tietoaarkiston www-sivut saavat uuden ilmeen alkukevällä 2004. Uudistuksella tuodaan FSD:n laajentuneet aineisto- ja muut palvelut entistä helpommin käyttäjien saataville. Ulkoasun ohella selkeytetään sivujen rakennetta niin käyttäjien kuin ylläpitäjien näkökulmasta.

Sivut ovat jatkossakin yksinkertaiset ja nopeat eikä käyttäjiä vaadita asentamaan uusia selainlaajennuksia. Sivujen URL-osoitteet pysyvät lyhyinä ja staattisina, mutta ovat toivottavasti entistäkin havainnollisempia. Uudistuksen jälkeen tietoaarkiston sivujen keskitetty ylläpito on aiempaa helpompaa ja päivitykset tulevat käyttäjien näkyville nopeammin.

Samassa yhteydessä muuttaa ulkonäköään ja nimeään Tietoaarkistolehden verkkoversio FSDneWWWs. Kevään ensimmäinen numero julkaistaan jo uudessa kuosissa. Vanhat lehdet jäävät luettaviksi alkuperäisessä asussaan.

Jotkin sivukokonaisuudet jäävät uudistuksessa ennalleen. Vanhassa tutussa asussaan säilyy muun muassa Menetelmäopetuksen tietovaranto, MOTV.

Sivut suunnittelee yhteistyössä FSD:n kanssa Tampereen yliopiston Opetusteknologiakeskus. Tietoaarkisto vastaa itse sivujen ylläpidon vaatimista ohjelmistoista.

MOTV madaltaa kynnystä tarttua kvantitatiiviseen tutkimukseen

Menetelmäopetuksen tietovaranto, MOTV, on saanut jo parin ensimmäisen toimintavuotensa aikana joukon uskollisia asiakkaita. Vuonna 2002 tietovaranto oli aktiivikäytössä parilla kymmenellä menetelmäkursilla eri yliopistoissa. Lisäksi sitä käytettiin tukimateriaalina useilla muilla kursseilla. Ympäristöpolitiikan assistentti **Tanja Helle** Tampereen yliopistosta ja tilastotieteen opettaja **Leila Karjalainen** Mikkelin kesäkauppakorkeakoulusta ovat molemmat kokeneita MOTVin käyttäjiä.

Tanja Helle kertoo olevansa tyytyväinen menetelmäopetuksen tietovarantoon.

— Ohjaan aineopintojen tutkimusmenetelmäkursseja, jolla olen käyttänyt tietovarantoa aktiivisesti opetukseni apuvälineenä. Kurssillani opiskelijat keräävät oman pienen tutkimusaineiston, jota sitten analysoivat tilastollisin menetelmin.

Monikäyttöinen MOTV

— Käytän MOTVia harjoituksissa tarpeen mukaan, esimerkiksi hakemistona tai oheismateriaalina. Suosittelen tietovarannon harjoitusosioita myös itseopiskeluun, etenkin jos opiskelija ei pääse mukaan harjoituksiin.

Helle uskoo, että tietovaranto madaltaa opiskelijoiden kynnystä kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien käyttöön.

— Monet opiskelijat jännittävät etukäteen kvanttikursseja, lisäksi opiskelijoiden perustaidot tietokoneen käytössä vaihtelevat suuresti.

MOTVin selkeä käyttöympäristö havainnollisine kuvakkeineen tarjoaa ratkaisun molempiin ongelmiin. Sen avulla tietokoneen käyttöön tottumattomatkin opiskelijat voivat ohjeita seuraamalla opetella tilastollisten menetelmien käyttöä.

— En keksi negatiivista sanottavaa tietovarannosta. Olen ollut todella tyytyväinen tähän palveluun ja käytän sitä varmasti jatkossakin. Malliaineistoja voisi tietenkin olla enemmänkin, mutta jo nyt niiden joukossa on ympäristöasenteita koskeva aineisto, joka sopii opiskelijoideni harjoitusaineistoksi erityisen hyvin, Helle kiittelee.

Uusia näkemyksiä menetelmäopetukseen

Leila Karjalainen on käyttänyt MOTVia tilastotieteen opetuksensa tukena Mikkelin kesäkauppakorkeakoulussa jo pari vuotta.

Karjalainen kertoo käyttävänsä tietovarantoa usein oman opetuksensa suunnittelun taustamateriaalina.

Tanja Helle käyttää MOTVia apuna tutkimusmenetelmäkurssin opetuksessa.

— Olen taustaltani matemaatikko ja tilastotieteilijä, joten tilastolliset menetelmät ovat minulle tuttuja. Tietovarannosta olen kuitenkin löytänyt uusia ideoita ja näkemyksiä kvantitatiiviseen menetelmäopetukseen.

Karjalaista miellyttää tietovarannossa sen helppo saatavuus, riippumattomuus ajasta ja paikasta. Lisäksi tietovarannon aineistojen nivominen mukaan tietovarantoon saa häneltä kiitosta.

— Selaan usein esimerkkiaineistoja ja tutkin, miten menetelmiä on opetettu aineistojen avulla. Minua kiehtoo eniten juuri tapa, jolla sivustolla opetettavia asioita valaistetaan käytännön esimerkkien avulla.

MOTVista lääkettä kvantifobiaan

Karjalainen on Helteen tavoin huomannut, että kvantitatiiviset menetelmäkurssit tuntuvat opiskelijoista usein pelottavilta ja kynnyksen kvantitatiivisen tutkimuksen tekemiseen on korkea. Myös hän uskoo, että tietovaranto madaltaa opiskelijoiden kynnystä uskaltautua tilastollisten menetelmien kursseille ja kvantitatiivisen tutkimuksen pariin.

— Sivusto sisältää kattavan teoriaosuuden, mutta samalla se on hyvin käytännönläheinen SPSS-harjoitusosioineen. Harjoituksia seuraamalla ja itse tekemällä opiskelijat huomaavat, ettei tilastollinen tutkimus olekaan niin kamalaa ja tämän kynnyksen ylitettyään ymmärtävät kvanttitutkimuksen monet mahdollisuudet.

— Vaikka opiskelijoilla ei luennoillani olekaan käytössä Internetiä, annan heille aina linkin tietovarannon sivuille, jotta he voivat hyödyntää sitä jatkossa.

MOTV toimii Karjalaisen mukaan erinomaisena itseopiskelumateriaalina myös silloin, kun opiskelija on estynyt tulemaan luennoille. Se on kätevä myös, kun halutaan tietoa yksittäisestä asiasta, vaikkapa ristiintaulukoinnista.

Menetelmä- opetuksen tietovaranto

MOTV

Menetelmäopetuksen tietovaranto, MOTV, on ensisijaisesti yliopistojen yhteiskuntatieteiden kvantitatiivisten menetelmäkurssien tueksi suunniteltu avoin oppimisympäristö. Se soveltuu hyvin muidenkin oppilaitosten käyttöön tukemaan kvantitatiivisten menetelmien opetusta ja oppimista. Sitä voi käyttää kuka tahansa, joka haluaa syventää määrällisten menetelmien tietouttaan.

Palvelu on saanut nopeasti jalansijaa erilaisissa oppilaitoksissa ja yksittäisten käyttäjien parissa. Käyttäjien määrä kasvaa jatkuvasti ja MOTV kuuluu tällä hetkellä tietoariston suosituimpien sivujen joukkoon.

Tietoaristo on ylläpitänyt ja kehittänyt MOTV:ta vuoden 2000 syksystä lähtien. Uusia sisältöjä kehitetään edelleen. Suunnitteilla on muun muassa jatko-opiskelijoille räätälöityjä palveluja ja erityinen opettajasivusto. Sen keskeisiä ominaisuuksia ovat uusiin harjoitusaineistoihin liittyvät tehtävät ja vastaukset. Tietovarantoon on tarkoitettu myös lisätä uusia FSD:hen arkistoiduista aineistoista muodostettuja osa-aineistoja. Näin tietovarannosta olisi mahdollisuus valita erityyppisten aineistojen joukosta mieleisensä ja harjoitella niiden avulla kvantitatiivisten menetelmien käyttöä.

Lisätietoja MOTVista:

Menetelmäopetuksen tietovaranto:
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
Tuomas J. Alaterä,
sähköposti: tuomas.alatera@uta.fi

Menetelmä- kursseja ulkomailla

Yhteiskuntatieteellistä menetelmäopetusta ensi keväänä ja kesänä tarjoavat muun muassa ICPSR, Essexin yliopisto, Oslon yliopisto ja Saksan tietoaristo ZA. Kansainväliset kurssit sopivat parhaiten jatko-opiskelijoille tai opinnoissaan hyvin edistyneille.

ICPSR Summer Program

ICPSR (Inter-university Consortium for Political and Social Research) on Michiganin yliopiston yhteydessä Ann Arborissa toimiva kansainvälinen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keskus. ICPSR:n kesäkurseilla annetaan koulutusta erilaisista kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmistä kuten peliteoriasta, regressioanalyysistä, monimuuttujamenetelmistä, epälineaarista systeemeistä, aikasarja-analyysistä ja alueellisen tiedon analysoinnista. Kursseista ilmestyy alkuvuodesta. FSD on varautunut avustamaan hakijoita kurssimaksuissa. Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/ICPSR.html>

University of Essex Summer School in Social Science Data Analysis and Collection

Essex Summer School on toiminut jo yli 30 vuotta Essexin yliopistossa Englannissa. Kurssitarjonta on laaja, tarjolla on useita erilaisia kursseja kvantitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusaineistojen keräämisestä ja analyysi-menetelmistä. Vuoden 2004 kurseista tiedotetaan tammikuussa. Lisätiedot: <http://www.essex.ac.uk/methods/>

Oslo Summer School in Comparative Social Science Studies

Oslon kurssit on suunnattu vertailevasta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneille. Kesän 2004 ohjelmasta on kesäkurssisivuilla jo ennakkotietoja. Ilmoittautumislomake julkaistaan verkossa tammikuussa. Lisätiedot: <http://www.sv.uio.no/sv/oss/>

33rd Spring Seminar at the Zentralarchiv

Kölnin kevätseminaari pidetään 1. - 19. maaliskuuta 2004. Viikon kestävä kurssi (yhteensä kolme moduulia) on tarkoitettu edistyneistä data-analyysimenetelmistä ja niiden soveltamisesta kiinnostuneille yhteiskuntatieteilijöille. Lisätiedot: <http://www.gesis.org/Veranstaltungen/ZA/FS/index.htm>

Aineiston tilaaminen

Tietoarkistoon arkistoituja aineistoja voi tilata tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön tietoar-
kiston ja aineistonluovuttajien asettamien
käyttöehtojen mukaisesti. Aineistot toimitetaan
maksutta.

Aineiston saa muutamassa päivässä

Aineistoja tilattaessa on täytettävä käyttö-
lupahakemus ja allekirjoitettava käyttöehtoi-
sitous. Käyttölupahakemuksessa kerrotaan
aineiston käyttötarkoitus, joka tulee kuvata ti-
viisti, mutta kattavasti. Yhdellä käyttölupa-
hakemuksella voi tilata samaan käyttötarkoituk-
seen useita aineistoja.

Allekirjoittamalla käyttöehtositoumuksen
tilaaja sitoutuu noudattamaan aineiston käyttö-
asetettuja ehtoja. Hyväksyttyään käyttölupa-
hakemuksen ja saatuaan allekirjoitetun käyttö-
ehtositoumuksen FSD toimittaa aineiston tilaa-
jalle yleensä muutamassa päivässä. Aineistot
pyritään toimittamaan tilaajan toivomassa tie-
dostoformaattissa.

Aineistoja myös opetukseen ja opiskelijoille

Tietoarkistosta voi tilata aineistoja opetuskäyt-
töön esimerkiksi metodikursseille. Kurssin opet-
tajan on toimitettava tietoar-
kistoon käyttö-
lupahakemus ja allekirjoitettava käyttöehtoi-
sitous. Käyttölupahakemuksessa on ilmoitet-
tava kurssin nimi ja kesto ja kurssille osallistu-
vien opiskelijoiden lukumäärä. Kurssin opiske-
lijoiden ei tarvitse allekirjoittaa erikseen käyttö-
ehtositoumuksia.

Opiskelijat voivat tilata FSD:n aineistoja
harjoitus-, seminaari- ja pro gradu -töihinsä.
Opiskelijoiden tulee täyttää käyttölupahakemus
ja käyttöehtositous FSD:n normaalin lupa-
käytännön mukaisesti. Perustutkinto-opiskeli-
joiden tulee lisäksi neuvotella ohjaajansa kans-
sa ennen aineiston tilaamista, sillä käyttölupa-
hakemukseen vaaditaan ohjaajan allekirjoitus.

Tilatun aineiston säilyttäminen ja hävittäminen

Aineiston säilyttämisessä ja käytössä on huo-
lehdittava riittävästä tietoturvasta ja niiden hen-
kilöiden ja tahojen tietosuojasta, joita koskevia
tietoja aineisto mahdollisesti sisältää. Aineisto
ei saa olla muiden kuin käyttölupahakemuksessa
yksilöityjen henkilöiden tai tahojen saatavilla.

Aineistoa saa käyttää ainoastaan käyttö-
lupahakemuksessa ilmoitetun käyttötarkoituk-
sen mukaisesti. Jos aineistoa halutaan käyttää
muihin tutkimus- tai opetustarkoituksiin, on toi-
mitettava tietoar-
kistolle uusi käyttölupahake-
mus. Käyttötarkoituksen päätyttyä aineisto on
hävitettävä.

FSD välittää aineistoja muista tietoar- kistoista

FSD:n kautta käytettävissä on myös runsaasti
kansainvälisiä ja maakohtaisia aineistoja, jotka
on arkistoitu muihin tietoar-
kistoihin, esimerkiksi
eurooppalaisiin arkistoihin tai suureen yhdys-
valtalaiseen arkistoon ICPSR:ään. Jos tarvitset
näiden arkistojen tietokannoista löytyvää aineis-
toa, ota yhteyttä FSD:n aineistopalveluun.

Lisätiedot:

<http://www.fsd.uta.fi/tilaus.html>
fsd@uta.fi

Yhteiskuntatieteelliseen tietoar-
kistoon on arki-
toitu yli 400 tutkimusaineistoa ja arkistoon
luovutetaan jatkuvasti myös uusia aineistoja.
Suuri osa aineistoista kuuluu erilaisiin sarjoihin.

Tässä aineistoluettelossa on esitelty ensin lyhyesti
aineistosarjat. Listat yksittäisistä kvantitatiivisista ai-
neistoista ja kvalitatiivisista aineistoista ovat luettelon
lopussa.

Ajantasainen aineistoluettelo Internetissä:

<http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>

Eurobarometrit

Eurobarometrit ovat Euroopan unionin jäsenmaissa
toteutettavia, Euroopan komission rahoittamia kysely-
tutkimuksia. Eurobarometrejä on kerätty vuodesta 1974
alkaen. Kyselyt koostuvat säännöllisesti toistettavista
kysymyksistä ja kunakin ajankohtana tärkeiksi kat-
sottujen aihealueiden kysymyksistä. Toistuvissa aiheis-
sa kysytään mielipiteitä Euroopan yhteisöstä/unionista,
parlamentista sekä vastaajien omasta yhteiskunnasta ja
sen demokratian toimivuudesta. Vaihtuvissa kysymyk-
sissä on selvitetty muun muassa työllisyyteen ja työt-
tömyyteen, sukupuolten välisiin rooleihin, ekologiaan
ja energiapolitiikkaan, lasten ja nuorten asemaan, köy-
hyyteen, terveyteen, bioteknologiaan, alueelliseen ke-
hitykseen, kulutustottumuksiin ja koulutukseen liitty-
viä kysymyksiä.

Suomi on ollut mukana barometreissä osittain ke-
väästä 1993 (EB 39). Kokonaisuudessaan Eurobaro-
metrit on toteutettu Suomessa vuodesta 1995 alkaen
(EB 43). FSD:n aineistoluettelossa on nyt noin 50
Eurobarometriä.

Flash Eurobarometrit

Flash Eurobarometrit ovat suppeahkoja kyselytut-
kimuksia, jotka täydentävät vakiomuotoisia laajoja
Eurobarometrejä. Flash-kyselyitä alettiin tehdä Euroo-
pan komission aloitteesta 1980-luvun lopulla.

Kyselyjen teemoina ovat olleet muun muassa yrit-
täjyys, EU:n laajeneminen, maatalouspolitiikka, EU:n
kansalaisoikeudet, kuluttajatietyys, Euroopan parla-
mentin vaalit ja tietoyhteiskunta ja Internet. Yhteiskun-
tatieteellisen tietoar-
kiston luetteloon lisätään ensin ne
kyselyt, joissa Suomi on ollut mukana. FSD kuitenkin
välittää myös muita Flash Eurobarometrejä.

The International Social Survey Programme (ISSP)

ISSP on maailmanlaajuinen yhteiskuntatieteellinen
vertailututkimusohjelma, joka perustuu kansainvälisesti
integroituihin vuosittaiseen aineistonkeruuseen osallistu-
jamaissa. Ohjelma on eri tutkimustahojen keskinäinen
ja omarahoitteinen yhteenliittymä. ISSP:n aineis-
tonkeruu on alkanut vuonna 1985 ja nykyisin hank-
keessa on mukana 34 maata. Suomi liittyi ISSP:n jäse-
neksi vuonna 2000.

ISSP on kerätty Suomessa kaksi kertaa. Sekä vuo-
den 2000 ympäristöaiheinen aineisto että vuoden 2001
sosiaalisia verkostoja kartoittava aineisto on arkistoitu
tietoar-
kistoon. Tänä vuonna teemana on perhe, ja Ti-
lastokeskus kerää aineiston postikyselynä marraskuus-
sa. Vuonna 2003 teemana on kansallinen identiteetti.

Suomalaisutkijat voivat tilata kaikkia ISSP-ai-
neistoja käyttöönsä FSD:ltä.

World Values Survey (WVS)

World Values Survey:n (WVS) kansainväliset kyselyaineistot muistuttavat rakenteeltaan Eurobarometrejä ja ISSP-ohjelman aineistoja. Hankkeen aineistoissa on kartoitettu eri maiden kansalaisten toimintaa sekä yhteiskunnallisia arvoja ja asenteita yhtenevin, strukturoiduin kyselyin. WVS-aineistoja on kerätty kolmessa aallossa vuodesta 1981 lukien (1981-1984, 1989-1993 ja 1995-1997). Neljännen aallon aineistot on kerätty vuosina 1999-2000, mutta kansainvälisen aineiston arkistointi on vielä kesken. Suomen vuoden 2000 aineisto ja European Values Study 1999/2000 -aineistot ovat saatavissa tietoaikistosta.

Aineistojen suunnittelua, yhdistämistä ja arkistointiin liittyvää dokumentointia on koordinoinut professori Ronald Inglehart tukijoukkoineen ja ensimmäisen aallon eurooppalaisten aineistojen osalta European Values Systems Study Group. Suomi on kuulunut WVS-maihin alusta alkaen Suomen Gallup Oy:n keräämin aineistoin.

Energia-asennetutkimukset

Suomalaisten energia-asenteita kartoittava tutkimusarja käynnistyi Tampereen yliopistossa Imatran Voima Oy:n rahoituksella vuonna 1983. Tutkimusarjan kerran vuodessa tehdyillä postikyselyillä on selvitetty ja seurattu suomalaisten suhtautumista energiapolitiittisiin kysymyksiin. Vertailukelpoiset aineistot mahdollistavat suomalaisten energia-asioita koskevien käsitysten, kannanottojen, mielipiteiden, uskomusten, arvostusten, asenteiden ja tietojen yksityiskohtaisen empiirisen analyysin ja systemaattisen seurannan. Tietoaikistoon on tällä hetkellä arkistoitu sarjan aineistot vuosilta 1983-1991.

EVAn EU-asennetutkimukset

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn vuonna 1992 aloittamassa tutkimussarjassa seurataan suomalaisten integraatioajattelun muutoksia. Tutkimuksissa on selvitetty suomalaisten mielipiteitä maamme EU-jäsenyydestä, Euroopan unionin tulevaisuudesta ja laajentumisesta, Euroopan talous- ja rahapolitiikasta, EMUsta, europarlamentista, maamme turvallisuuspolitiikasta, EU-tuista ja Euroopan yhdyntymisestä yleensä. Tutkimusaineistot on koottu postikyselyinä, ennen vuoden 1994 EU-kansanäänestystä kahdesti vuodessa ja vuodesta 1995 alkaen kerran vuodessa. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy.

EVAn kansalliset asennetutkimukset

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissä tutkimuksissa. Käsiteltäviä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja

politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy.

Kaupunkipalvelututkimukset

Kaupunkipalvelututkimusten pääpaino on asukkaiden kuntapalveluja ja hallintoa koskevien mielipiteiden selvittämisessä. Tutkimuksia on tehty vuodesta 1983 ja aineistot ovat suurimmalta osalta vertailukelpoisia keskenään. Aineistoista vastasi aluksi Suomen Kaupunkiliitto ja vuodesta 1993 alkaen aineiston on kerännyt Efektia Oy.

Kehitysyhteistyötutkimukset

Kehitysyhteistyötutkimukset ovat Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyösaston teettämiä mielipidetiedusteluja, joissa on kartoitettu kehitysyhteistyön tiedontarvetta ja kansalaisten asennoitumista kehitysyhteistyöhön. Aineistoja on kerätty vuosina 1997, 1999, 2000, 2001 ja 2002.

Kunnallisan ilmapuntarit

Kunnallisan kehittämässätiön Ilmapuntari-aineistot on kerätty vuosittain, kohderyhminä kuntalaiset, kunnanjohtajat ja kunnanhallitusten puheenjohtajat. Aineistot mahdollistavat asukkaiden mielipiteiden vertailun kunnanjohtajien ja kunnanhallitusten puheenjohtajien mielipiteisiin. Tutkimusten aihealueina ovat mm. kunnallinen demokratia ja itsehallinto, kuntien tehtävät ja talous sekä kunnan tehtävien ja palveluiden taso ja niiden kehittämistarpeet. Kunnallisjohto on lisäksi arvioinut mm. yhteistyötä eri tahojen kanssa, valtionohjauksen nykytilaa ja kehitysnäkymiä sekä ottanut kantaa valtion tiedonkeruuseen kunnilta. Tietoaikistoon on arkistoitu vuosien 1992-2000 ilmapuntarit.

KuntaSuomi 2004

KuntaSuomi 2004 -tutkimusohjelma on Kuntaliiton, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteinen tutkimuskokonaisuus, jossa analysoidaan kuntien kehitystä ajankaksolla 1995-2004. Ohjelmassa on mukana 47 kuntaa, jotka edustavat mahdollisimman hyvin suomalaista kuntakenttää. Tutkimusohjelma jakaantuu 14 tutkimusmoduliin. Useimpien moduliin tieto kerätään postikyselyillä. Tiedot ovat yhdistettävissä toisiinsa (horisontaalisuus) ja aikasarjoittain (vertikaalisuus).

MTS-aineistot

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuosittaiset turvallisuus- ja ulkopoliittisiin teemoihin sekä maanpuolustukseen liittyvät kyselytutkimukset selvittävät suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä niiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tietoaikistoon arkistoidut aineistot kattavat vuodet 1992-2000.

Nuorisobarometrit

Nuorisosaian neuvottelukunta Nuora on teettänyt vuodesta 1994 alkaen Nuorisobarometreja. Niissä kartoitetaan säännöllisesti 15 - 29-vuotiaiden nuorten asenteiden ja odotusten kehittymistä. Barometreissa on sekä ajankohtaisia että toistuvia kysymyksiä, joiden avulla voidaan seurata pidemmän aikavälin asennemuutoksia. Barometreissa on selvitetty muun muassa nuorten koulutukseen, työhön, sosiaaliturvaan, kuluttamiseen, huumeisiin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaisaktiivisuuteen liittyviä asenteita.

Nuorisoriikollisuuskysely

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti keväällä 1995 tutkimushankkeen nuorisoriikollisen ja kielletyn toiminnan seuraamiseksi pitkällä aikavälillä. Tutkimuksia on tehty vuosina 1995, 1996, 1998 ja 2001 ja ne on kaikki arkistoitu tietoaikistoon. Tutkimuksissa käytettiin ns. itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimusmenetelmää. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset eri puolilta Suomea vastasivat nimettöminä omaa kiellettyä ja rikollista toimintaansa koskeviin kysymyksiin.

Perhebarometrit

Väestöliiton väestöntutkimuslaitos on toteuttanut vuodesta 1996 alkaen postikyselyinä perhebarometriin sarjaa. Perhebarometrit keskittyvät nimensä mukaisesti perhettä koskeviin kysymyksiin, mutta jokaisella barometrilla on myös oma erityisteemansa. Teemoina ovat olleet mm. sukupuolien välinen avunanto, yhteiskunnallisten tukien ja palveluiden riittävyys, vastuun jakaminen perheessä, työn ja perheen yhteensovittaminen, vanhemmuuden toteuttaminen, lastenkasvatus, lasten ajankäyttö ja harrastukset.

Puolueiden ajankohtaistutkimukset

Puolueiden ajankohtaistutkimukset kuuluvat nk. puolueiden yhteistutkimusten sarjaan. Vuosina 1973-1990 ajankohtaistutkimuksia on tehty käyntikyselyinä vuosittain lukuunottamatta vuosia 1985 ja 1989. Aineistot on koottu pääosin strukturoidulla kyselylomakkeella, 1000-2000 haastattelua/tutkimus. Vuodesta 1991 alkaen tutkimukset on tehty GallupKanavalla kotitalouksiin asennetuin mikrotietokonein ja Internet-päättein. Kaikissa tutkimuksissa on selvitetty väestön äänestyskäyttäytymistä, huolenaiheita, mielipiteitä hallituksesta ja puolueista sekä suhtautumista valtakunnallisiin poliittisiin kysymyksiin. Usein on tiedusteltu myös taloudellista tilannetta koskevia odotuksia, puheenjohtajan merkitystä puolueelle, vastaajan osallistumista poliittiseen toimintaan ja mielipiteitä kunnallispolitiikasta.

Ennen Yhteiskuntatieteellistä tietoaikistoa vuosien 1973-1984 Puolueiden ajankohtaistutkimusten arkistoinnista vastasi Helsingin yliopiston Yleisen valtiopoliin laitoksen.

Aineistoluettelo

Sosiaalibarometrit

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton (STKL) sosiaalibarometreissa vuosilta 1994–2000 eri palveluiden tuottajat (kuntien sosiaalitoimi, terveyskeskukset, työvoimatoimistot, Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistot ja sosiaali- ja terveysjärjestöt) arvioivat palveluiden tilaa ja kansalaisten hyvinvoinnin muutoksia.

Tampereen yliopistosta valmistuneiden sijoittumisseuranta

Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut, suunnittelu- ja opintotoimisto ovat seuranneet valmistuneiden työllistymistä säännöllisesti vuodesta 1994 alkaen nk. sijoittumisseurantatutkimuksilla. Niissä tarkastellaan Tampereen yliopistosta valmistuneiden ylempään korkeakoulututkintoon suorittaneiden työllisyystilannetta vuoden kuluttua valmistumisesta. Jokaisessa aineistossa on useita nykyiseen työtilanteeseen, työnantajaan ja työnhakuun liittyviä kysymyksiä. Taus-tatietoina ovat mm. vastaajan sukupuoli, tutkinto, tutkinnon aloitusvuosi, tiedekunta, laitos, pääaine ja maakunta.

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä on tutkimussarja, jota on tehty Suomen Akatemian ja Venäjän tiedeakatemian yhteisenä hankkeena. Venäjällä käytännön toteutuksesta on vastannut Institut sravnitel'nyh social'nyh issledovanij (Vertailevan sosiaalitutkimuksen instituutti), Suomessa tutkimus on toteutettu Kirkon tutkimuskeskuksessa. Tutkimusta on tehty vuosina 1991, 1993, 1996 ja 1999. Aineistot on arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkeistoon.

Yksittäiset aineistot

- FSD1112 Aikuiset avunsaajina 1996
- FSD1255 Aikuisten lasten äidit 2000
- FSD1208 Alueelliset erot tietoyhteiskunnassa 2001
- FSD1217 Ammatti, sukupuoli ja työmarkkinat : aineistot 1983-1991
- FSD1218 Ammatti, sukupuoli ja työmarkkinat : seurantakysely 1994
- FSD1139 Ammattirakenteen ja sosiaalisen aseman muutos 1988
- FSD1045 Ammattirakenteen ja sosiaalisen aseman muutos 1994
- FSD1046 Baltian muutos 1993
- FSD1216 Demokratisoituminen ja valtaresurssit 1850-2000
- FSD1042 Eduskuntavaalit 1999
- FSD1018 Eduskuntavaalitutkimus 1991
- FSD1145 Elämänarvostukset 1997
- FSD1229 Elämäntyyli tutkimus 1995
- FSD1117 Euro Student Report 2000
- FSD1043 Europarlamenttivaalit 1999
- FSD1125 Gallup Ecclesiastica 1995
- FSD1107 Gallup Ecclesiastica 1999
- FSD1227 Hyvinvointi 1995

- FSD1228 Hyvinvointi 1996
- FSD1019 Kannatusmittaustutkimus 1994, osa 1
- FSD1020 Kannatusmittaustutkimus 1994, osa 2
- FSD1026 Kansainvälinen ulkomaanuutistutkimus 1995
- FSD1124 Kehitysyhteistyön vaikuttajatutkimus 1994
- FSD1089 Korkeakoulujen tutkimustoiminnan dynamiikka ja tulokellisuus 1990
- FSD1146 Koululaiset ja Eurooppa 1993
- FSD1096 Kunnallis- ja eurovaalien seuranta 1996
- FSD1174 Kuntien ympäristökysely 1994
- FSD1175 Kuntien ympäristökysely 1998
- FSD1253 Kysely homoseksuaalisuudesta 2001
- FSD1039 Käsitteitä maailmasta vuonna 2000, 1968
- FSD0200 Luokkarakenne ja luokkatietoisuus 1980-1983
- FSD1110 Luottamus tuomioistuimiin : käräjäoikeuskysely 1999
- FSD1109 Luottamus tuomioistuimiin : ylimääräiset muutoksenhaut 1989 - 1998
- FSD0201 Maailman taloudelliset ja sosiaaliset tunnusluvut 1950-1992
- FSD1256 Masennuskysely 2002
- FSD1138 Mielikuvat tulevasta vuosituhannen vaihteesta 1997
- FSD1212 Mielipiteet julkisen sektorin leikkauksista ja sosiaalipolitiikan suunnasta 1993
- FSD1250 Moraalikysely 2001
- FSD1027 Nuoret ja eduskuntavaalit 1999
- FSD1028 Nuoret ja europarlamenttivaalit 1999
- FSD1048 Nuoret ja presidentinvaalit 2000
- FSD1123 Nuorisotutkimus 1993
- FSD1214 Opetajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 1997
- FSD1116 Opintojen etenemiseen vaikuttavat tekijät 1998
- FSD1115 Opiskelijabarometri 1997
- FSD1221 Oululaisten suhtautuminen kansainvälistymiseen 1996
- FSD1113 Palkallisen ja palkattoman työn jako perheessä 1998
- FSD1126 Pelot ja uhkakuvat 1999
- FSD1017 Pohjoismaiden hyvinvointitutkimus 1972
- FSD0204 Poliittinen toiminta 1973-1976
- FSD1040 Presidentinvaalit 2000, 1. kierros
- FSD1041 Presidentinvaalit 2000, 2. kierros
- FSD1021 Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996 : ehdokkaat
- FSD1022 Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996 : puoluejäsenet
- FSD1023 Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996 : valitsijakunta
- FSD1024 Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996 : yhdistetty aineisto
- FSD1127 Rukoilututkimus 1998
- FSD1049 Sanomalehden yhteiskunta 1994
- FSD1144 Seurakuntavaalit 1998
- FSD1259 Sopimuspalokuntatutkimus 2002 : kuntien valtuutetut
- FSD1258 Sopimuspalokuntatutkimus 2002 : palokuntalaiset
- FSD1210 Suomalaisten maaseutukuva 2000
- FSD1111 Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin 1996
- FSD1195 Suomen EU-kansanäänestys 1994
- FSD1241 Suomi 1999 : kulutus ja elämäntapa vuosituhannen vaihteessa
- FSD1141 Telakoiden työntekijäkysely 1992
- FSD1181 Tiedebarometri 2001

- FSD1177 Tietoyhteiskunta, tietotyö ja ammatti rakenteen muutos 2000
- FSD1269 Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden integroituminen Suomeen 2002
- FSD1025 Ulkomaanuutistutkimus 1995
- FSD1090 Valtarakennetutkimus 1991
- FSD1153 Verkostokartoitus 1994 : järjestöt
- FSD1154 Verkostokartoitus 1994 : kunnat
- FSD1152 Verkostokartoitus 1994 : kuntien hankkeet
- FSD1211 Viestintäkasvatus perusopetuksessa 1998
- FSD1219 Väestöryhmien väliset hyvinvointierot ja hyvinvointiongelmien paikantuminen 1995
- FSD1252 Väkivaltakysely 2001
- FSD1047 YLE:n TV-uutisten europarlamenttivaalikysely 1999
- FSD1266 Yritysjohtajat ja yhteiskunta 1990
- FSD1091 Yritysjohtajat ja yhteiskunta 1997

Arkistoitavana olevat kvantitatiiviset aineistot

Tietoarkistossa on lukuisia aineistoja, joiden osalta arkistointiprosessi on vielä kesken. Tällä hetkellä arkistoitavana on muun muassa Liikuntatutkimus 2001 – 2002 -aineistot sekä tuoreimpia puolueiden ajankoh-taistutkimuksia ja MTS-aineistoja.

Aineistojen valmistumisesta tiedotetaan www-sivuil-lamme ja postituslistallamme. Aineistoista kiinnostu-neet voivat myös ottaa yhteyttä aineistopalveluumme (fsd@uta.fi tai puh. 03-215 8519).

Arkistoidut ja parhaillaan arkistoitavana olevat laadulliset aineistot:

- FSD1248 Aikakauslehtien kansikuvat 1955, 1975 ja 1995: tapausmatriisi
- FSD1249 Ydinjätepäätös
- FSD1251 Onnen kukkuloilla: vastavihityt
- FSD1254 Huumeiden käyttö
- FSD1267 Parisuuhdemoraali
- FSD1268 Ajatuksia moraalista
- FSD1270 Lennonjohtajien ammatti-identiteetti
- FSD1272 Vaalimaatti: Puolueohjelmat 2003
- FSD1280 Humalakokemukset
- FSD1281 Alkoholinkäyttö ja vanhemmuus
- FSD1282 Alkoholinkäytön syyt ja selitykset
- FSD1283 Äitinä aikuiselle
- FSD1286 Perheväkivalta
- FSD1287 Väkivaltakokemukset
- FSD1288 Seksuaali-identiteetit
- FSD1290 Kaltaistensa kanssa
- FSD1293 Kokemukset masennuksen hoidosta ja toipumisesta
- FSD1296 Elämä masentuneena
- FSD1297 Mielipiteitä alkoholista

www.fsd.uta.fi

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto FSD on opetusministeriön rahoittama yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja opetuksen valtakunnallinen palveluresurssi. Vuoden 1999 alusta lukien Tampereen yliopiston yhteydessä toimineen yksikön tehtävänä on arkistoida yhteiskuntatieteellisiä tutkimusaineistoja, vastata niihin liittyvästä tietopalvelusta sekä edistää koti- ja ulkomaisten tutkimusaineistojen käyttöä. Tietoaarkiston toimintaa ohjaavat johtokunta ja valtakunnallinen neuvotelukunta.

FSD:n perustehtäviä ovat tutkimusaineistojen

- hankkiminen arkistoitavaksi,
- luovutus- ja käyttöehtojen yksilöinti ja valvonta,
- tarkistaminen, korjaaminen ja muokkaus arkistointia koskevien ohjeiden ja säännösten mukaisesti,
- säilyttäminen ja käyttökuntoisuuden ylläpito,
- sisällön, keruun ja aineistoihin liittyvien muiden ominaisuuksien kuvailu ja näitä koskevien tietojen siirtäminen aineistotietokantoihin,
- tietoaineistojen luovuttaminen ja niitä koskevien oheistietojen antaminen ja
- tutkimusaineistojen käyttöön liittyvä muu käyttäjäpalvelu.

Perustehtäviensä ohella FSD voi

- kehittää ja ylläpitää toimintaansa liittyviä muita tietokantapalveluja,
- tehdä ehdotuksia tutkimusaineistojen dokumentointia koskeviksi kansallisiksi standardeiksi,
- organisoida alansa liittyvää tutkimusta ja opetusta sekä hankkia näille rahoitusta,
- harjoittaa alansa liittyvää julkaisutoimintaa sekä
- liittää tehtäviinsä tarkoituksenmukaisiksi katsottuja muita toimintoja.

FSD toteuttaa tehtäviään tekemällä aktiivista yhteistyötä alan kansainvälisten ja muiden maiden kansallisten toimijoiden kanssa.

Aineistojen luovuttaminen arkistoitavaksi ja luovuttaminen arkistosta jatkokäyttöön perustuvat tarkoin säännelyihin ehtoihin ja sitoumuksiin: aineistojen luovuttajat voivat asettaa ehtoja luovuttamiensa aineistojen käytölle ja lisäksi jatkokäyttäjät sitoutuvat lupahakemuksissaan tarkkoihin käyttöehtoihin.

Aineistojen siirtäminen arkistoitavaksi ei pääsääntöisesti vaikuta niihin kohdistuviin omistus- tai tekijänoikeuksiin. FSD:n toiminta perustuu huolellisesti suunniteltuihin ja asianomaisten valvontaviranomaisten hyväksymiin tietosuoja- ja tietoturvaluustoimenpiteisiin.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto luovuttaa arkistoitamiaan aineistoja tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön, ei kuitenkaan kaupallisiin tarkoituksiin. FSD:n palvelut ovat maksuttomia.

Henkilökunta

Sami Borg	johtaja sami.borg@uta.fi (03) 215 8524
Katri Aarnio	tutkimussihteeri katri.aarnio@uta.fi (03) 215 8519
Erja Huurtela	toimistosihteeri erja.huurtela@uta.fi (03) 215 8532
Aineistopalvelu	
Maria Forsman	informaatikko maria.forsman@uta.fi (03) 215 8531
Mari Kleemola	arkistonhoitaja mari.kleemola@uta.fi (03) 215 8528
Arja Kuula	arkistonhoitaja arja.kuula@uta.fi (03) 215 8529
Helena Laaksonen	vs. arkistonhoitaja helena.laaksonen@uta.fi (03) 215 8067
Seppo Antikainen	tutkimusamanuenssi seppo.antikainen@uta.fi (03) 215 8527
Hannele Keckman-Koivuniemi	tutkimusamanuenssi hannele.keckman-koivuniemi@uta.fi (03) 215 8530
Taina Jääskeläinen	kielenkääntäjä taina.jaaskelainen@uta.fi (03) 215 8804
Tarja Uotila	tietopalvelusihteeri tarja.uotila@uta.fi (03) 215 8803
Tekninen tuki	
Sirkka Säynäjäkangas	atk-erikoistutkija sirkka.saynajakangas@uta.fi (03) 215 8521
Matti Heinonen	atk-erikoistutkija matti.heinonen@uta.fi (03) 215 8523
Jouni Sivonen	pääsuunnittelija jouni.sivonen@uta.fi (03) 215 8522
Verkkotietovarannot	
Tuomas J. Alaterä	suunnittelija tuomas.alatera@uta.fi (03) 215 8533

FSD Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto

Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 2 A 5. krs, Tampere
Puhelin (03) 215 8519 • Fax (03) 215 8520

Postiosoite: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: etunimi.sukunimi@uta.fi
tai fsd@uta.fi

Kotisivu: <http://www.fsd.uta.fi/>

